

Česká debata o vnější dimenzi energetické bezpečnosti a národní zájem

Lukáš Tichý, Petr Binhack¹

Článek vznikl v rámci vědeckého projektu Ústavu mezinárodních vztahů - Národní program výzkumu II (Evropská integrace a zájmy České republiky), číslo 2D06010, financovaného z prostředků Ministerstva školství, mládeže a tělovýchovy ČR.

Abstract: *The Czech debate on the external dimension of energy security and national interest.*

Energy security is one of the most topical and important issues, both at the EU and member states level. This is a fact, not only in the context of climate change policy and common energy market design, but also in the light of the dynamics of EU external energy relations, with the latter recently gaining in importance. The Czech discourse on energy security is no exception and mirrors the development in the EU-wide debate. This claim is based not only on the analysis of events and the subsequent debate on energy security in the Czech Republic regarding the period from 2006 to 2010 (e.g. the natural gas crisis, Presidency of the Council of the EU, the question of energy import dependence), i.e. the period between the last two parliamentary elections with minor overlaps, but also on the three applied criteria of national interest – relevance, consensus, and external acceptability. The discourse on external energy relations of the Czech Republic is relevant, shows signs of consensus, and, from an EU perspective, could be considered as acceptable. Therefore, the external energy relations meet the criteria of the Czech national interest.

Keywords: *Czech Republic, Debate, Energy Policy, Energy Security, External Relations, National Interest*

Úvod

Energetická bezpečnost² představuje jedno z nejčastěji diskutovaných témat jak na úrovni Evropské unie, tak v rámci členských států. Mezi významné faktory, které přímo či nepřímo ovlivňují intenzitu této bezpečnostní debaty, mimo jiné patří stabilita přenosových soustav, růst významu LNG či zvyšující se spotřeba energií v Indii a Číně společně s růstem jejich cen. Problémem se stává i percepce hrozeb a rizik energetické bezpečnosti, k jejíž sekuritizaci přispěly

¹ Kontakt: Lukáš Tichý – Metropolitní univerzita Praha, o.p.s., Dubečská 900/10, Praha 10, a Ústav mezinárodních vztahů, Nerudova 3, 118 500, Praha 1 Malá Strana, tel. +420 251 108 113, mob. +420 723 782 108, email: tichy@iir.cz, tichy@mup.cz. Petr Binhack – Fakulta sociálních věd Univerzity Karlovy v Praze, U Křížce 8-10, 158 00, Praha 5, mob. +420 605 832 048, email: pbinhack@seznam.cz

² Termín energetická bezpečnost je poměrně široký a není lehké jej definovat. V tomto článku chápeme energetickou bezpečnost jako zajištění plynulých a stabilních dodávek energií za přijatelnou cenu. Zároveň tuto definici energetické bezpečnosti rozšiřujeme o tři klíčové aspekty, kterými jsou: 1) možnost substituce, 2) diverzifikace zdrojových oblastí a 3) bezpečnost přepravních tras. Dále srov. Yergin 2006; Haghghi 2007; Sovacool 2011.

v evropském, ale i českém prostředí, zejména předchází ropné a plynové krize mezi Ruskem a jeho západními sousedy Běloruskem a Ukrajinou v letech 2006 až 2009. Logickou reakcí Evropské unie na ohrožení energetické bezpečnosti v důsledku těchto sporů bylo přijetí řady opatření (legislativních a politických) v souladu s cíli unijní energetické politiky (zaměřených dovnitř i vně). Podobně v dichotomii domácích a zahraničněpolitických nástrojů k zabezpečení stabilních a plynulých dodávek energetických komodit uvažují i odpovědní představitelé České republiky, přestože lze téma energetické bezpečnosti v rámci české debaty označit za relativně nové (Hynek, Strátecký 2010a: 80).

Základním cílem článku je analyzovat českou politickou debatu o vnější dimenzi energetické bezpečnosti a na jejím základě definovat národní zájem ČR. K naplnění základního cíle hledají autoři odpovědi na několik dílčích otázek:

- 1) Jaká jsou hlavní témata českého diskurzu o energetické bezpečnosti a její vnější dimenzi?
- 2) Jak definují a interpretují základní otázky vnější energetické bezpečnosti programové dokumenty českých politických stran a vládní programové dokumenty?
- 3) V jakých tématech vnější dimenze energetické bezpečnosti se vystoupení vybraných politických činitelů ČR shodují či naopak rozcházejí?
- 4) Je vnější energetická bezpečnost vnímána jako reprezentace národního zájmu České republiky?

První část článku zkoumá téma energetické bezpečnosti a její vnější dimenzi v české debatě s cílem nalézt odpověď na první tři dílčí otázky. Pozornost věnujeme především politickému kontextu této debaty, proto mediální či odborný diskurz k dané problematice zůstane mimo rámec zaměření našeho článku. Analýza politického diskurzu o energetické bezpečnosti poslouží k následnému zhodnocení českého národního zájmu, jehož konceptem a definičními znaky se zabýváme ve druhé části článku. Koncept národního zájmu použijeme jako analytický rámec pro zodpovězení poslední dílčí otázky, která se ptá po slučitelnosti či neslučitelnosti vnější energetické bezpečnosti s preferencemi ČR.

Z časového hlediska se předkládaný článek s mírnými přesahy soustředí na období od předposledních voleb do dolní komory Parlamentu v roce 2006 až do června 2010, kdy se v ČR konaly poslední volby do Poslanecké sněmovny. Příspěvek svým obsahem navazuje jednak na článek kolektivu autorů Filipa Černocho, Veroniky Zapletalové a Tomáše Vlčka, kteří zkoumali vnitřní dimenzi energetické politiky ČR v rozhodování politických stran (Černoch, Zapletalová, Vlček 2010: 255-284), a zároveň využívá některé závěry textu Nika Hynka a Víta Stráteckého, ve

kterém se oba autoři zabývali diskurzem o energetické bezpečnosti podle českých atlantistů a hledáním národního zájmu (Hynek, Strátecký 2010a: 80-101).

1. Česká debata o energetické bezpečnosti a vnějších energetických vztazích

Diskuze o energetické bezpečnosti je v posledních několika letech velmi často spojována s krizí dodávek energetických surovin, především zemního plynu a ropy. Jedním z příkladů přerušení dodávek energetických komodit byla situace na začátku července 2008, kdy Česká republika zaznamenala pokles dodávek ruské ropy ropovodem Družba. Ruská strana následně bez bližšího vysvětlení oznámila, že snížení dodávek touto cestou pro měsíc červenec bude výraznější. V této souvislosti se objevily spekulace spojující omezení dodávek ruské ropy s podpisem smlouvy o vybudování radarové základny USA v ČR. Ruská strana komentovala omezení dodávek jako důsledek nutné údržby a revize potrubního systému a odmítla politický výklad celé kauzy. Podstatnější je ale skutečnost, že ČR dokázala výpadek nahradit z jiných zdrojů – ropovodem IKL, a to i v dlouhodobějším horizontu, neboť dodávky ropy z Ruska nebyly do značné míry obnoveny ještě koncem roku 2008 (Kuchyňková 2009: 198; Hynek, Strátecký 2010a: 83).

Přestože zajištění energetické bezpečnosti zůstává i nadále převážně v rukou členských států, energetický sektor ČR je intenzivně ovlivňován řadou iniciativ EU zaměřených mj. na požadavek k dokončení liberalizace energetického trhu, propojení energetických sítí, zvyšování energetické účinnosti, ale i solidaritu mezi členskými státy. Kromě vnitrounijních opatření k zabezpečení energetických dodávek prosazuje EU také vnější dimenzi energetické politiky. Tímto způsobem se pak řada energetických otázek dostala z unijní úrovně do české diskuze.

Česká politická debata o energetické bezpečnosti je tématem první části článku rozdělené do pěti sekcí. První definuje teoretický a metodologický rámec studia české diskuze o energetické bezpečnosti a její vnější dimenzi. Ve druhé sekci se autoři pokoušejí analyzovat proměny chápání energetické bezpečnosti v českém diskurzu. Třetí a čtvrtá sekce potom určuje prioritní projekty a směry vnějších energetických vztahů ČR na základě analýzy strategických, vládních a stranických dokumentů. V páté sekci věnujeme značnou pozornost rozhovorům a projevům nejvyšších vládních představitelů ČR, ale také velvyslanci ČR pro energetickou bezpečnost a prezidentu ČR, s cílem definovat konkrétní témata českého diskurzu o energetické bezpečnosti. V dokumentech a vystoupeních je analyzována výhradně energetická bezpečnost ve vztahu k vnější dimenzi energetických vztahů, tedy geopolitika dodávek.

1.1. Teoretický a metodologický rámec studia české diskuze o vnější dimenzi energetické bezpečnosti

Oblast teoreticky založené konceptualizace bezpečnostního diskurzu je v posledních letech dominována procesem sekuritizace (Buzan, Waever, de Wilde 2005; Hynek, Strátecký 2010a: 83). Teorie sekuritizace je proto bezesporu vhodným výchozím bodem pro studium české diskuze o vnější dimenzi energetické bezpečnosti. Konceptualizace procesu sekuritizace nebude převzata pouze z hlavních děl tzv. kodaňské školy, ale bude reflektovat i kritiku příliš úzkého pojetí sekuritizace v podání kodaňské školy, které je vzdálené fungování reálného politického procesu. Někteří autoři zdůrazňují úzké vymezení sekuritizace (McDonald 2008).

Určitou možnost k překonání omezení navrhuje ve své koncepci Thierry Balzacq, který definuje pragmatický rámec pro proces sekuritizace, jenž umožňuje překonat omezení kodaňského pojetí a otevírá prostor pro reálné konstruktivistické intersubjektívni pojetí procesu sekuritizace (Balzacq 2005: 176-178). Podle Balzacqa má efektivní sekuritizace tři základní podmínky: je závislá na kontextu, je zaměřena na publikum (referenční skupinu) a bere v potaz mocenský aspekt (Balzacq 2005). Toto rozšíření je nezbytné pro pochopení sekuritizace energetické bezpečnosti (Hynek, Strátecký 2010a: 83).

Druhým teoretickým přístupem, který jsme použili při zkoumání české diskuze o energetické bezpečnosti a její vnější dimenzi, je sociální konstruktivismus (Burchill et al. 2009: 212-236). Podle Nika Hynka a Víta Stráteckého odráží sociální konstruktivismus ve vztahu k diskursivní analýze, jako základní metodologii použité v textu, tři teoretické předpoklady. Zaprvé je to kriticky konstruktivistické přesvědčení, že diskurz představuje významovou strukturu, která konstruuje sociální realitu. Zadruhé je diskurz chápán jako sociálně produktivní fenomén, jenž umožňuje vytvářet či reprodukovat diskurzivně definovanou sociální realitu. Diskurz tak definuje relevantní subjekty a jejich diskurzivní působení, které umožňuje utvářet či přetvářet sociálně konstruovanou realitu. Zatřetí se jedná o skutečnost, že utváření a legitimizace této působnosti orientuje výzkum diskurzu směrem k dominantním či hegemonistickým diskurzům (Hynek, Strátecký 2010a: 85; Milliken 1999: 229-230).³

Výzkum vychází z interpretativní tradice a v jejím rámci posléze z analýzy diskurzu, jako základního metodologického nástroje, který v tomto článku používáme (Milliken 1999; Wodak,

³ Sociální konstruktivismus zpochybňuje samotnou racionalistickou povahu zájmů a způsob jejich vytváření. Normativní a myšlenkové struktury poskytují význam materiálním objektům a utvářejí i vlastní identitu aktérů. Jako takové konstituují i zájmy aktérů, neboť identity jsou základem pro zájmy (Kratochvíl, Drulák 2009: 264).

Meyer 2001). Analýza diskurzu nebude v článku chápána jako specifická metoda, nýbrž jako zastřešující metodologie, v jejímž rámci je možné kombinovat různé metody (Phillips, Hardy 2002: 3; Hynek, Strítecký 2010: 8). Cílem je prozkoumat řadu dokumentů a projevů, které se zabývají problematikou energetické bezpečnosti ČR a její vnější dimenzí, a zjistit, jaká jsou její základní témata a jaká základní argumentace je v jejich vztahu přítomna.

1.2. Konceptualizace pojmu energetická bezpečnost ve Státní energetické koncepci a relevance vnějších energetických vztahů

Existenci jednotlivých témat, resp. definičních pojmů energetické bezpečnosti v české debatě budeme zkoumat prostřednictvím dvou metod analýzy dat v rámci metodologie diskurzivní analýzy. První metodou analýzy dat je tematická analýza, která se zakládá na strategii a procesu vyhledávání a nalezení klíčových témat pro charakterizování patřičného fenoménu. Ve své podstatě má tato strategie výzkumu blízko k několikanásobnému čtení zdrojových textů. Klíčem je odhalení vzorců obsahové organizace a vztahů v rámci analyzovaných dat, pomocí nichž se vynořivší se témata stávají analytickými kategoriemi (Hynek, Strítecký 2010: 9; Phillips, Hardy 2002; Fairclough 1992). V případě tematické analýzy existuje několik možností operacionalizace témat. Jedním z nejčastějších kvalitativních způsobů operacionalizace témat je operacionalizace založená na klíčových slovech.

Druhou použitou metodou je obsahová analýza. Ačkoliv je tato metoda analýzy dat obvykle charakterizována jako kvantitativní metoda, v této práci je vystavěna na základě analýzy klíčových slov vybraných kvalitativní tematickou analýzou. Kontextuální interpretace výsledků obsahové analýzy bude vycházet z předpokladu, že čím více se dané slovo/spojení bude v textu vyskytovat, tím důležitější je jeho pozice v celkovém významu/argumentační struktuře daného textu/projevu (Hynek, Strítecký 2010: 10-11; Krippendorff 2004; Wodak, Meyer 2001). Na základě četnosti užití slov v kontextu vnějších energetických vztahů bude možno posoudit růst či pokles relevance tématu v rámci politické debaty o energetické bezpečnosti České republiky.

Pomocí obou metod analýzy dat budeme zkoumat dva klíčové dokumenty, které mají pro českou energetickou politiku strategický význam a poskytnou nám rámec pro analýzu problematiky vnějších vztahů. Jedná se o Státní energetickou koncepci (SEK) 2004 a SEK 2010. Na těchto dvou dokumentech budeme sledovat růst relevance tématu energetické bezpečnosti v českém diskurzu, ale také proměnu chápání a obsahu tohoto konceptu. Zpráva Pačesovy komise, která rovněž zapadá do zkoumaného období, bude ponechána stranou našeho zájmu, a to především vzhledem k jejímu poradnímu charakteru a faktickému zapadnutí jejich doporučení.

Přestože SEK 2004 předcházely dva dokumenty zaměřené na energetickou politiku Československa a ČR (1992, 2000), po stránce prioritních a tematických oblastí se jedná o první strategický dokument tohoto druhu v ČR, na kterém pracovalo Ministerstvo průmyslu a obchodu a jehož konečnou podobu ovlivnilo svými připomínkami Ministerstvo životního prostředí. V roce 2008 začala v souladu se zákonem příprava aktualizované verze SEK. Aktualizovaná SEK z února 2010 je o poznání propracovanější dokument, na jehož konečné podobě se vedle koaliční vlády Mirka Topolánka podílel i úřednický kabinet Jana Fischera. Větší byla i aktivita politických stran při vzniku dokumentu, které se snažily uplatnit své vize energetické politiky ČR ve větší míře, než tomu bylo u SEK 2004 (Černocho, Zapletalová, Vlček 2010).

Nežli přistoupíme k interpretaci tematické a obsahové analýzy obou dokumentů, zaměřené na vyhledávání klíčových slovních spojení a jejich četnost, je nutné alespoň zběžně popsat oba dokumenty. Státní energetická koncepce z roku 2004 člení svých 49 stran do 3 základních částí. První část s názvem *Vize, cíle, nástroje SEK* je věnována především definici cílů státní energetické politiky, které jsou definovány jako nezávislost, bezpečnost a udržitelný rozvoj, a způsobu, jakým jich dosáhnout. Druhou částí je *Sumarizace aktuálně platných a nově uplatňovaných nástrojů SEK*, což je výčet legislativních opatření, státních programů, dlouhodobých koncepcí a jejich vlivu na státní rozpočet. Poslední částí je potom *Komplexní energetický scénář*. Tato kapitola předkládá scénáře vývoje energetického hospodářství České republiky do roku 2030 na základě vývoje energetických, ekologických a sociálních parametrů (MPO 2004: 36).

Aktualizovaná Státní energetická koncepce z roku 2010 je podstatně objemnější dokument o rozsahu 97 stran. Kromě úvodu a závěru obsahuje dokument 6 kapitol. Ve struktuře chybí samostatná kapitola věnovaná sumarizaci aktuálně platných nástrojů Státní energetické koncepce. Naopak jsou zařazeny kapitoly *Výchozí stav, indikativní ukazatele a cílové hodnoty pro jednotlivé strategické priority* a *Princípy a koncepce rozvoje významných oblastí energetiky a oblastí s energetikou souvisejících*. Tyto dvě části jsou mimo jiné věnovány mezinárodnímu kontextu energetického hospodářství ČR. Tato témata jsou v SEK 2004 zařazena pouze v podkapitolách druhého nebo třetího řádu.

Nejen na objemovém, ale také obsahovém nárůstu dokumentu v průběhu šesti let je možné dokumentovat růst významu energetické politiky státu. Proměnu obsahu pojmu energetická politika je možno dokumentovat na obsahové analýze obou dokumentů se zaměřením na slova a slovní spojení vystihující současnou politickou debatu o vnější dimenzi energetických vztahů ČR s jejími dodavateli. Srovnání SEK z roku 2004 a aktualizované verze tohoto dokumentu z roku 2010 odráží mnoho změn, ke kterým došlo v tomto období, a to především ve vztahu k vnějšímu

okolí České republiky, na které se aktualizovaná verze Státní energetické koncepce snaží reagovat (MPO 2010: 3).

Základem pro identifikaci klíčových slov byla definice energetické bezpečnosti a aktuální energeticko-bezpečnostní témata, která dominovala českému bezpečnostnímu diskurzu ve zkoumaném období. V případě definice energetické bezpečnosti jsme se neomezili na jednu konkrétní definici, ale využili sumu definic, které ve své knize představuje Sovacool (Sovacool 2001: 1-11). Při analýze zvolených dvou dokumentů jsme tedy postupovali tak, že jsme na základě opakovaného čtení identifikovali klíčová slova či témata, která souvisejí s konceptem energetické bezpečnosti a s její vnější dimenzí a která jsme identifikovali na základě definice problému a analýzy diskurzu. V našem případě jsou klíčová slova ve vztahu k energetické bezpečnosti inspirována existujícími spojeními, z nichž vzešla samostatná diagnostika témat (Hynek, Strátecký 2010: 9). Například klíčovitost slova „krize“ je evidentní, pokud se zaměříme na témata, která se v souvislosti s energetickou bezpečností a její vnější dimenzí objevují v průběhu období 2006 až 2010. V současné debatě o vnější dimenzi energetické bezpečnosti a politiky ČR dominují čtyři obecná témata, která lze definovat jako:

- **Bezpečnost** ve vztahu k zajištění energetických potřeb státu
- **Závislost** ve vztahu k dovozu energetických surovin
- **Krize** ve vztahu k nedostatku energetických surovin
- **Vnější vztahy** ve smyslu spolupráce s dodavateli energetických surovin⁴

Diskuze o vnější energetické bezpečnosti je nejen v ČR, ale prakticky i na úrovni EU jako celku, vymezena snahou o zvyšování energetické bezpečnosti států ve smyslu bezpečnosti dodávek z vnějších zdrojů, což je důsledkem závislosti na těchto zdrojích. V případě neschopnosti zajistit dodávky energií, na nichž jsou vyspělé ekonomiky států EU závislé, dochází ke krizi, jako krajní situaci značící absenci bezpečnosti. Zabránění krizi plynoucí z nedostatečných

⁴ Zároveň byla na Ústavu mezinárodních vztahů zadána rešerše v časovém období červen 2006 až červen 2010 na stejná čtyři témata vnější dimenze energetické bezpečnosti ČR. Ta byla odvozena z neutrálního českého zpravodajského zdroje – z České tiskové kanceláře (ČTK). Celkem jde o 441 stran rešerše rozdělených podle jednotlivých témat následovně:

- 1) Bezpečnost ve vztahu k zajištění energetických potřeb státu – celkem 124 stran rešerše, ve kterých se slovo „bezpečnost“ objevilo 128krát.
- 2) Závislost ve vztahu k dovozu energetických surovin – celkem 82 stran rešerše, ve kterých se slovo „závislost“ objevilo 64krát
- 3) Krize ve vztahu k nedostatku energetických surovin – celkem 134 stran rešerše, ve kterých se slovo „krize“ objevilo 152krát.

Vnější vztahy ve smyslu spolupráce s dodavateli energetických surovin – celkem 101 stran rešerše, ve kterých se slovo „vnější“ objevilo 11krát a slovo „vztah/y“ se objevilo 18krát.

dodávek energetických surovin je prioritou vnějších energetických vztahů EU, ale také národních států. Jednotlivá témata české energetické bezpečnosti a nárůst jejich četnosti znázorňuje tabulka č. 1 na příkladu srovnání dvou Státních energetických koncepcí z roku 2004 a 2010.

Tabulka č. 1: Obecná témata energetické bezpečnosti ČR a jejich četnost

	Bezpečnost	Závislost	Krizе	Vnější vztahy
SEK 2004	8	20	6	0
SEK 2010	více než 50	26	21	11

Zdroj: sestaveno autory na základě analýzy SEK z roku 2004 a 2010

Dramatický nárůst četnosti slova bezpečnost ve vztahu k energetickému sektoru České republiky dokumentuje proměnu chápání zájmů ČR a její pozice v energetických vztazích. Zatímco ve SEK 2004 bylo možné nalézt slovo bezpečnost ve vztahu k rizikům vyplývajícím z využití jaderné energie, v případě navržené aktualizace Státní energetické koncepce z roku 2010 se slovo bezpečnost vyskytovalo nejčastěji v návaznosti na zajištění energetických potřeb státu importem, a to především ropy a zemního plynu (MPO 2004; 2010).

Proměnu významu pojmu bezpečnost ve vztahu k energetice do určité míry zachycuje i samotná SEK 2004, kde se na straně 10 tvrdí, že: „Spolehlivost a dlouhodobou bezpečnost zásobování energií řeší dnes, jako novou prioritu, celá EU. Původní obsah bezpečnosti a spolehlivosti dostává dnes novou dimenzi v opatřeních na posilování národní energetické soběstačnosti, proti růstu závislosti na dovozech energie z rizikových teritorií, které jsou spojované s možnými krizemi v dodávkách, s narušením dopravy a s výkyvy cen energetických zdrojů“ (MPO 2004: 10).

Toto tvrzení je svým významem v celém textu jedinečné, když se v něm mluví o proměně chápání pojmu bezpečnosti ve vztahu k národnímu energetickému komplexu. Podobné chápání slova bezpečnost je však zcela principiální a běžné v SEK 2010. To lze dokumentovat na modelovém výroku: „(...) udržet dovozní energetickou závislost na přijatelné úrovni a posílit energetickou bezpečnost státu“ (MPO 2010: 8). Tato věta do velké míry vystihuje kontext, na který je v textu nejčastěji vázáno slovo bezpečnost. V případě srovnání obou dokumentů se tedy nejedná pouze o větší četnost výskytu slova bezpečnost v SEK 2010 ve srovnání se SEK 2004, ale také o využití slova v jiném kontextu.

Slovo závislost ve významu dovozní závislosti je v obou textech zastoupeno přibližně stejně. V obou dokumentech je dovozní závislost na vnějších aktérech chápána jako hrozba, avšak pouze v obecné rovině, bez odkazu na konkrétního dodavatele. V SEK 2004 můžeme závislost poměrně často najít v kontextu omezení závislosti či posílení nezávislosti. Reprezentativním výrokem charakterizujícím pojetí závislosti na dovozu energetických surovin je tvrzení: „(...) směřující k dosažení maximální nezávislosti ČR na cizích energetických zdrojích“ (MPO 2004: 5).

Tato a podobné formulace vypovídají spíše o pozitivní snaze směřující k omezení závislosti, a to i přesto, že jinde v dokumentu jsou odkazy na nutný růst dovozů energetických surovin v budoucnu, a tedy růstu celkové dovozní závislosti (MPO 2004: 10). V SEK 2010 je dovozní závislost naopak hodnocena v kontextu proběhnuvších plynových krizí a pozitivní vnímání spojené se snahou o nezávislost se prakticky vytrácí. Často můžeme číst o „rostoucí dovozní závislosti“ nebo „minimalizaci zvyšování dovozní závislosti“. Prakticky se tedy nehovoří o možném dosažení či posilování nezávislosti, ale o minimalizaci rizik vyplývajících z rostoucí dovozní závislosti, kterou je třeba udržet na přijatelné úrovni (MPO 2010: 39, 52, 79).

Pojem krize, ve vztahu k nedostatku energetických surovin, se vyskytuje v obou dokumentech. Avšak obsahová analýza obou dokumentů odhaluje několikanásobný růst slova v tomto kontextu v aktualizovaném vydání SEK z roku 2010. Tento fakt není nijak překvapivý, uvážíme-li výpadky v dovozu zemního plynu (2006, 2009) a ropy (2007). Zatímco krize z let 2006 a 2007 nejsou zásadním způsobem zmiňovány, plynová krize z přelomu let 2008 a 2009 je zmíněna konkrétně včetně hrozeb, které by mohlo způsobit její opakování.

Tato krize je současně použita jako argument pro legitimizaci sekuritizace energetiky v členských státech EU, se kterou je spojeno užívání a nadužívání pojmu energetická bezpečnost. Za výrok dokumentující tuto skutečnost můžeme považovat: „V rámci energetické politiky EU je potřeba zajistit a zvýšit energetickou bezpečnost Evropské unie, což potvrdila i zkušenost s plynovou krizí z ledna 2009 (...)“ Na jiném místě se v témže dokumentu píše: „(...) rizika opakování obdobné události [krize] nelze do budoucna vyloučit (...)“ (MPO 2010: 11). Větší důraz je kladen rovněž na připravenost krizových mechanismů na úrovni EU, nikoli pouze v rámci národních států. V této souvislosti je často zmiňován termín solidarita v případě možného opakování krizí (MPO 2010).

Ve srovnání obou textů se jako zcela principiální ukazuje tematika vnějších energetických vztahů. Zatímco v dokumentu z roku 2004 je tato problematika obsažena pouze implicitně, a to nejen bez odkazu na konkrétní region, termín vnější vztahy není v celém dokumentu nikde

zmíněn. Naopak v aktualizaci SEK je nejen operováno s konkrétním termínem, ale je použit i ve vztahu ke konkrétním krokům, podniknutým vůči jmenovaným dodavatelským státům či regionům.

Této problematice je věnován celý tematický oddíl 5.9. s názvem *Vnější energetická politika a mezinárodní vztahy v energetice* (MPO 2010: 49-51). Tato část je rozdělena do částí věnovaných vizi vnější energetické politiky, jejím hlavním cílům a nakonec jejím dílčím cílům a jejich specifikaci. Vnější energetické vztahy jsou posuzovány na několika úrovních. Na mezinárodní úrovni, regionální úrovni a na úrovni dvoustranných vztahů. Dokument hovoří o nutnosti vytváření jednotného energetického trhu EU, ale také o nutnosti diverzifikace přepravních tras na úrovni EU a harmonizaci české legislativy s energetickou politikou EU (MPO 2010: 50). Je tedy zřejmé, že důraz je kladen jak na problematiku vnitřního trhu na úrovni Evropské unie, tak na problematiku ve vztahu mezi Evropskou unií a energetickými partnery vně EU, a to až do té míry, že obě témata lze považovat za komplementární a pro úspěšné fungování společné energetické politiky EU na sobě závislá.

Vedle EU, jakožto platformy pro spolupráci na mezinárodní a regionální úrovni, Koncepce rovněž zmiňuje mezinárodní spolupráci na půdě organizací jako jsou Mezinárodní energetická agentura a Energetická charta, ale také NATO v rámci transatlantického energetického fóra. Předmětem mezinárodní spolupráce je tedy „účinný energetický dialog se státy, z nichž je do ČR dodáván plyn a ropa nebo přes jejichž území jsou tyto komodity do ČR tranzitovány“ (MPO 2010: 51).

V části věnované bilaterální spolupráci je kladen důraz na rozvíjení dvoustranné spolupráce s významnými dodavatelskými a tranzitními zeměmi na základě oboustranné výhodnosti v mezích energetické politiky EU (tamtéž). Konkrétně jsou v případě strategické spolupráce jmenovány vztahy „s USA, Ruskem, Ukrajinou, sousedními státy ČR, zeměmi Jižního koridoru, Balkánu a dalšími státy důležitými pro český energetický sektor (...)“ (tamtéž).

Z uvedeného jasně vyplývá zřetelný posun ve srovnání s původním dokumentem z roku 2004. Můžeme tedy dokumentovat nejen sekuritizaci energetické politiky České republiky, ale také s tím související zpřesnění agendy a její vymezení. Je zřejmé, že problematika vnějších energetických vztahů se stala klíčovým tématem současné debaty, což jsme byli schopni ověřit na základě tematické a obsahové analýzy dvou strategických dokumentů, vymezujících energetickou politiku ČR. Důvody pro tento trend je možno hledat ve dvou zdrojích. Na jedné straně je zde evropská dimenze energetické politiky, která od počátku tisíciletí s rostoucí intenzitou reflektuje

otázku vnějších energetických vztahů. Nicméně význam agendy na evropské úrovni nestačí k její dostatečné reflexi na národní úrovni, jak se ukázalo na absenci některých témat v případě Státní energetické koncepce z roku 2004 ve srovnání se Zelenou knihou *K evropské strategii pro bezpečnost energetických dodávek* z roku 2000 (srov. MPO 2004 a European Commission 2000).

Na druhé straně působí faktor energetické politiky na národní úrovni, která se mění v závislosti na vnějších faktorech, nyní ve smyslu dodavatelů, nikoli EU. Zdá se, že zkušenost výpadků v zásobování ropou a plynem je pro členské státy silným impulzem. Ohrožení bezpečnosti dodávek ropy a zemního plynu se tedy projevila nejen na úrovni EU, kdy klíčový dokument – Zelená kniha *Evropská strategie pro udržitelnou, konkurenceschopnou a bezpečnou energii* – vzniká v roce 2006 právě v návaznosti na první významnou evropskou zkušenost, ale také na národní úrovni ČR (srov. MPO 2010 a European Commission 2006). V případě ČR se od konstatování existence závislosti na vnějších zdrojích v roce 2004 dostáváme k formulaci konkrétních cílů vztahů s dodavateli energií v roce 2010.

1.3. Vnější energetická bezpečnost v programových dokumentech politických stran

Podobně jako v předešlé, bude i v této části textu analyzována relevance jednotlivých témat energetické bezpečnosti v programových dokumentech parlamentních stran zvolených ve volbách do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2. a 3. června 2006. Jedná se tedy o dokumenty následujících politických stran: Občanské demokratické strany (ODS), České strany sociálně demokratické (ČSSD), Komunistické strany Čech a Moravy (KSČM), Křesťanské a demokratické unie – Československé strany lidové (KDU-ČSL) a Strany zelených (SZ). Nutným přesahem mimo vymezené období jsou pak programové dokumenty vztahující se právě k těmto volbám. Dále byly zkoumány programové dokumenty, se kterými vstupovaly tyto strany do parlamentní předvolební kampaně v roce 2010.

Z analýzy volebních dokumentů politických stran, které uspěly v parlamentních volbách v roce 2006, je zřejmé, že problematiky energetické bezpečnosti a především vnějších energetických vztahů nebyly nosnými tématy předvolební kampaně. Nejčastěji byla tato témata zahrnuta v kapitolách věnovaných hospodářské či zahraniční politice. Případně nebyla otázka energetické bezpečnosti v dokumentech reflektována vůbec. Energetika byla tématem především ve vztahu k sociální a hospodářské problematice, případně dopravní politice, na úrovni domácí politiky.

Pouze ODS má ve svých programových dokumentech z roku 2006 jako jedno ze svých témat energetickou bezpečnost a vnější energetické vztahy. Konkrétně je v části věnované hospodářské politice zmíněna vnější závislost na dovozu plynu z Ruska a otevřeně je kritizována možnost 100% závislosti na dovozu plynu pouze z jedné zdrojové země. Jako důležitý aspekt energetické politiky je zmíněna diverzifikace importu energetických surovin, protože „Nechceme závislost na zdrojích energie pouze z Ruska, a proto odmítáme plán této vlády (koaliční vláda ČSSD, KDU-ČSL a US-DEU) na „otočení“ ropovodu z Ingolstadtu, díky [sic] kterému by se ČR stala zcela závislá na ruské ropě. Energetická politika musí být založena na důsledné diverzifikaci zdrojů s důrazem na nejefektivnější řešení“ (ODS 2006: 12). Tato tvrzení můžeme dát do souvislosti s tím, co Nik Hynek a Vít Strítěcký nazývají atlantické představy o energetické bezpečnosti v českém diskurzu (Hynek, Strítěcký 2010a: 87). Zároveň tento stav, jak bude dokázáno níže, dokazuje zřejmou dominanci atlantického diskurzu o energetické bezpečnosti a její vnější dimenzi v ČR.

Strana zelených ve svém programovém dokumentu *Kvalita života* spojuje energetické téma prakticky výhradně s ochranou klimatu (SZ 2006: 7). Přestože i u dalších parlamentních stran může toto téma zaznamenat jako vedlejší téma, v případě Strany zelených jsou klimatické změny tématem nosným. V programu je často zmiňována nutnost nahrazení ropy alternativními zdroji v energetickém mixu. Plyn potom představuje most k obnovitelné energii. V dokumentu však nejsou informace o závislosti na dovozu plynu či bezpečnosti a udržitelnosti dodávek.

V programových dokumentech parlamentních stran se problematika energetické bezpečnosti jako zahraničně politické téma prakticky nevyskytuje. Úplná absence tématu vnějších energetických vztahů v programech zbývajících tří parlamentních politických stran zvolených ve sněmovních volbách v roce 2006 ukazuje na praktickou neexistenci diskurzu energetických vztahů České republiky s jejími dodavateli. Dominantní je téma energetiky ve vztahu k hospodářské a sociální politice, v případě Strany zelených potom k politice ochrany životního prostředí a ochrany klimatu. V případě předvolební kampaně před parlamentními volbami v roce 2006 nelze tedy o energetické bezpečnosti ani o jejích dílčích problematikách hovořit jako o relevantním tématu, které by nějakým způsobem formovalo debatu o české bezpečnosti a zahraniční politice. Téma tedy nebylo předmětem předvolební debaty.

„Považujeme za nezodpovědné platit astronomické a neustále rostoucí částky za nejisté dodávky energií ze zahraničí. Jsme proti neúměrnému zvyšování závislosti České republiky na dovozu paliv“ (ČSSD 2010: 13). Toto je jediné místo, na kterém ČSSD spojuje ve svém volebním programovém dokumentu pro rok 2010 *Změny a naděje* otázky zahraniční a energetické politiky.

Energetická rizika jsou prezentována jako jeden z nových fenoménů, kterým musí nejen Česká republika, ale celá Evropská unie čelit (ČSSD 2010: 31). ČSSD v programovém dokumentu energetickou bezpečnost sice zmiňuje, ale nijak ji koncepčně nerozpracovává. Určitou výjimku představuje pouze téma jaderné energie, jejíž využití sociální demokraté v kontextu budoucího zajištění dodávek elektřiny uvádějí (Hynek, Strátecký 2010a: 98)

KDU-ČSL věnuje problematice závěrečnou část svého programového dokumentu *Volební program 2010-2014*. Problematika energetické bezpečnosti, případně vnějších vztahů, je zmíněna pouze obecně a ani v tomto případě ji nelze označit za relevantní téma. Obecně se o bezpečnosti dodávek zemního plynu hovoří ve smyslu: „(...) zemní plyn považujeme za palivo poslední volby: jeho cenu ani spolehlivost dodávky nemůžeme ovlivnit“ (KDU-ČSL 2010: 53). Z této formulace je zřejmé, že v otázkách vnějších vztahů nemá strana priority. Toto téma samo o sobě hodnotí jako irelevantní, protože na bezpečnost dodávek nemá vliv. Důraz je kladen na využití domácích zdrojů energie (uhlí) a jadernou energetiku.

Energetika je dále zmíněna v části věnované EU: „Podporujeme společnou energetickou politiku EU, která umožní lepší diverzifikaci zdroje energií – větší podíl jaderné energie a snížení závislosti na nerostném bohatství Ruska“ (KDU-ČSL 2010: 37). V tomto případě je tedy bezpečnost dodávek plynu a ropy dána do souvislosti se zahraniční politikou a Ruskem jako zdrojem hrozeb. EU je tedy považována za platformu, na jejímž základě bude ČR schopna posílit svoji energetickou bezpečnost. Touto platformou se však nezdá být úroveň národního státu.

V programovém dokumentu KSČM není možno nalézt zahraničně politický aspekt zajištění energetické bezpečnosti. Zmíněné nástroje jsou čistě na úrovni národního státu: „Jednotnou státní energetickou koncepci, zajištění energetické bezpečnosti České republiky rozhodujícím podílem výroby elektřiny z jádra (prosazovat zahájení výstavby 3. a 4. bloku JE Temelín, modernizaci JE Dukovany) se zvyšováním podílu obnovitelných zdrojů energie (...)“ (KSČM 2010: 4). Z této formulace je zřejmé, že KSČM vidí jako prioritní zdroje jadernou energetiku, využití domácích zdrojů a obnovitelné energie. Explicitně není zmíněna problematika vnější závislosti. Na jiném místě textu se hovoří o „(...) podpoře bezpečnému jadernému programu s cílem postupného snižování podílu fosilních paliv na výrobě energie“ (KSČM 2010: 5).

V programovém dokumentu Strany zelených je energetice již tradičně věnován značný prostor. Ve srovnání s politickým programem z roku 2006 je podstatně rozvinuta argumentace ve prospěch nahrazení fosilních paliv, především ropy a uhlí, v energetickém mixu ČR. Větší důraz je kladen i na zahraničně politické souvislosti dovozů fosilních paliv. „Domácnosti tak ušetří tisíce korun ročně a doslova srazíme dovoz plynu z Ruska, který se používá především právě k

vytápění“ (SZ 2010: 19). Na jiném místě se hovoří o dovozní závislosti na Rusku jako o riziku. Důvodem je zcela nepředvídatelná politika Ruska (tamtéž). Z uvedeného je zřejmé, že přestože Strana zelených ve svém programovém dokumentu nenabízí řešení vnějších energetických vztahů s dodavateli energie na základě bilaterální debaty či spolupráce na úrovni EU, problematika dovozní závislosti na Rusku je v jejich myšlenkovém proudu přítomna a je hodnocena značně negativně a jednou z priorit by mělo být její omezení (srovnej Hynek, Strátecký 2010a).

Programové dokumenty Občanské demokratické strany je po stránce přítomnosti témat spojených s energetickou politikou, především její vnější dimenze, možno považovat za nejpodrobnější z relevantního politického spektra. Téma je obsaženo nejen ve volebním programu do sněmovních voleb 2010 s názvem *Řešení, která pomáhají*, ale je mu věnována pozornost i v dalších programových dokumentech, kterým se z tohoto důvodu budeme také věnovat. Jedná se o dlouhodobý programový dokument s názvem *Vize 2020* a sborník z programové konference *Česká republika v Evropě a ve světě* (ODS 2010; 2010a; 2010b).

Ve volebním programu je energetika zmíněna na dvou místech. Samostatná kapitola jí je věnována v části zabývající se hospodářskou a ekonomickou politikou. Na tomto místě jsou zmíněna všechna témata, kterými jsme v předchozí části konceptualizovali českou debatu o energetické politice a vnějších energetických vztazích. „Jak ukázala plynová krize na Ukrajině, stává se [zemní plyn] rovněž nástrojem politiky [Ruské federace].“ (ODS 2010: 18). Odkaz na aktivní vnější energetickou politiku nacházíme i na dalších místech. „Chceme dosáhnout vyšší úrovně spolupráce členských zemí [EU] v krizových situacích(...)“ Fakt, že jsou vnější energetické vztahy pro ODS relevantním tématem, je možno vyvodit i z dalšího výroku: „Posílíme plynovou bezpečnost [ČR] co nejrychlejší výstavbou plynovodu Gazela z Německa(...)“ (ODS 2010: 19). Energetické vztahy s dodavateli jsou zmíněny i v části věnované zahraniční politice ČR. „Energetika se stala hlavním nástrojem [ruské] zahraniční politiky(...) jak ukázala krize na Ukrajině, velice účinným“ (ODS 2010: 45). Vztahy s Ruskou federací je však možno označit jako přípustné, avšak za podmínky reciprocity a vzájemné závislosti.

Vize 2020 a sborník z programové konference jdou ve svých závěrech o vnějších energetických vztazích ještě dále než volební program. V dlouhodobém programovém dokumentu Vize 2020 je problematice energetické bezpečnosti věnována samostatná kapitola. Text konstatuje skutečnost, že většina zdrojů, na kterých je ČR závislá, se nachází v krizových a nestabilních regionech. Energetická politika by neměla být tvořena pouze na národní úrovni, ale v úzké spolupráci na regionální a evropské úrovni. Důležitou agendou jsou podle dokumentu diverzifikace zdrojů a přepravních tras, ale také společný evropský trh s energiemi (ODS 2010b:

24). Všechny tyto otázky jsou podrobněji rozpracovány ve sborníku z konference *Česká republika v Evropě a ve světě*, která byla výchozí debatou pro vznik dlouhodobého programu (ODS 2010b).

Z analýzy programových volebních dokumentů relevantních politických stran v období 2006 až 2010 je zřejmé, že energetická bezpečnost a vnější energetické vztahy nejsou tématy předvolebního boje, a z hlediska rozhodování voličů je tedy lze považovat za méně významné, podobně jako zahraničně politické otázky obecně. Faktem tedy zůstává, že rozhodování voličů probíhá primárně na základě vnitropolitických témat a zahraničněpolitická témata, stejně jako ta bezpečnostní, nejsou v předvolebních kampaních relevantními faktory. Otázkám vnějších energetických vztahů se ze zkoumaných politických stran nejvíce věnovaly ODS a SZ. Každá však zvolila jiný kontext. Zatímco v případě ODS je silný důraz na provázání s bezpečnostními tématy a dovozní závislosti na Ruské federaci, Strana zelených se držela svého primárního tématu, tedy nutnosti implementace alternativních zdrojů energie a boje proti klimatickým změnám, i když ani zde nechyběla explicitní zmínka o „nevyhovující“ závislosti na Ruské federaci.

1.4. Vnější energetická bezpečnost v programových dokumentech vlád 2006-2010

Další úrovní české diskuze o energetické bezpečnosti je úroveň vládní, kterou budeme zkoumat prostřednictvím analýzy těchto dokumentů: *Programové prohlášení vlády 2006*, *Programové prohlášení vlády 2007*, *Programové prohlášení vlády 2009* a *Trojkoaliční smlouvu ODS – KDU-ČSL – SZ* z roku 2007. Vzhledem ke kritériím relevance a konsenzu jsme se rozhodli do souboru dokumentů zahrnout také Pracovní program českého předsednictví, který považujeme za důležitý vládní dokument zasazující tuto problematiku do evropského kontextu. Na základě těchto dokumentů zkoumáme relevanci a konsenzus nad tématem vnějších energetických vztahů z pohledu vládních stran ve zkoumaném volebním období 2006 až 2010. Čtyřleté období, vymezené volbami do Poslanecké sněmovny Parlamentu ČR 2. a 3. června 2006 a parlamentními volbami konanými ve dnech 28. a 29. května 2010, je specifické hned z několika důvodů.

Programové prohlášení první vlády Mirka Topolánka, která byla jmenována 4. 9. 2006 a svoji činnost ukončila 9. 1. 2007, ve svém pojetí energetické politiky zásadně nevybočuje nad rámec programového dokumentu, se kterým ODS vstupovala do volebního klání. Naopak, vnější energetické vztahy jsou v dokumentu zcela opomenuty. Celá problematika energetické politiky je soustředěna na elektroenergetiku, která je označována za základní pilíř energetické bezpečnosti

České republiky. Hlavním bodem agendy zahraničních vztahů je očekávané předsednictví Radě Evropské unie v prvním pololetí roku 2009 (Vláda ČR 2006: 2-3).

Druhá Topolánková vláda, která fungovala v koalici ODS – KDU-ČSL – SZ, byla ve funkci od 9. 1. 2007 do 8. 5. 2009. Před vznikem vlády byla uzavřena trojkoaliční smlouva, která upravovala vztahy v koalici ODS a dvou menších partnerů. Skutečnost, že se vládní stranou stala i SZ, se významně projevila na nárůstu prostoru určenému energetice jak v trojkoaliční smlouvě, tak v programovém prohlášení vlády. Skutečností však zůstává, že problematika energetiky byla vázána prakticky výhradně na témata obsažená v programovém dokumentu SZ k volbám v roce 2006. Energetika je obsažena v daňové problematice. Samostatná kapitola s názvem „Energetika a klima“ je věnována obnovitelným zdrojům, energetické náročnosti a efektivitě, ochraně klimatu a roli společnosti ČEZ, uhlí a jádra v české energetice (Vláda ČR 2007; 2007a). Vnější energetické vztahy, a to ani na úrovni EU, nejsou v dokumentu relevantním tématem. Energetická bezpečnost není zmíněna ani mezi rámcovými prioritami českého předsednictví. Programové prohlášení vlády v tomto směru do velké míry kopíruje trojkoaliční smlouvu a energetickou politiku vůči vnějším dodavatelům nezmiňuje.

Změna v chápání relevance energetické agendy, především jejího geopolitického rozměru, přichází s vládním dokumentem k předsednictví Rady EU v roce 2009. Text *Pracovní program českého předsednictví: Evropa bez bariér* se problematikou energetické politiky zabývá hned v několika rovinách. Tradičně nechybí témata energetické účinnosti a obnovitelných zdrojů. Na zcela stejné úrovni se však dokument věnuje i energetické bezpečnosti a spolehlivosti jako nezbytnému předpokladu ekonomického rozvoje Evropské unie a její politické stability (Vláda ČR 2009: 7).

České předsednictví v Radě EU (od 1. 1. 2009 do 30. 6. 2009) si v této oblasti vytklo tři cíle: „Identifikovat prioritní akce v infrastruktuře za pomoci analýzy poptávky a nabídky ze středně a dlouhodobé perspektivy; podporovat rozvoj energetické infrastruktury a otevřít diskusi o možnostech zlepšení stávajících procesů po stránce legislativní i implementační; vytvářet a rozvíjet smluvní vztahy se třetími zeměmi a regiony s cílem zajistit stále zásobování a aktivně přispět k diverzifikaci energetických zdrojů a přepravních tras“ (tamtéž).

Konkrétně se pozornost českého předsednictví v případě vnějších energetických vztahů měla soustředit na Rusko, Ukrajinu a kaspický region. Zřetelný je tedy důraz na bilaterální vztahy s dodavatelskými a tranzitními zeměmi, ale i snaha o úspěšný rozvoj plánovaných infrastrukturních projektů. V případě českého předsednictví v Radě EU, především tzv. Jižního koridoru a jeho páteřního projektu plynovodu Nabucco (Vláda ČR 2009: 8). Právě v tomto

dokumentu můžeme nalézt všechna relevantní témata, kterými jsme na základě tematické a obsahové analýzy SEK 2004 a SEK 2010 konceptualizovali vnější energetické vztahy v české diskuzi.

Úřednická vláda Jana Fischera byla jmenována do funkce 8. 5. 2009 poté, co byla druhé Topolánkově vládě 24. 3. 2009 vyslovena nedůvěra. Vláda, která byla sestavena z nestranických kandidátů ODS, SZ a ČSSD, měla fungovat pouze do předčasných voleb na podzim 2009, avšak vzhledem k vnitropolitickému vývoji byla tato vláda pověřena vedením země až do 13. července 2010, kdy byla jmenována koaliční vláda Petra Nečase, která vzešla z voleb v červnu 2010.

Programové prohlášení úřednické vlády se tématu energetické bezpečnosti věnuje v části věnované hospodářské politice: „V oblasti průmyslové politiky chce vláda dbát především na energetickou bezpečnost státu a udržení bezpečné výše dovozní energetické závislosti“ (Vláda ČR 2009a: 4). K problematice vnějších energetických vztahů se dokument vyjadřuje ve smyslu: „(...) (ČR) bude klást důraz na další rozvoj vztahů EU se sousedícími zeměmi a projektů energetické bezpečnosti(...)“ (Vláda ČR 2009a: 6). Z toho je zřejmé, že v první polovině roku 2009 se energetická bezpečnost a především problematika vnějších energetických vztahů staly nedílnou součástí konceptu energetické politiky. Právě v tomto období můžeme hledat počátek debaty, která vyústila v přijetí aktualizované SEK v roce 2010 a přenesení tématu vnějších energetických vztahů do většiny programových dokumentů parlamentních stran pro volby v roce 2010.

1.5. Energetická bezpečnost a její vnější dimenze v projevech vybraných politických představitelů ČR v letech 2006-2010

Ke zkompletování celkového obrazu českého diskurzu o energetické bezpečnosti a její vnější dimenzi analyzujeme v poslední části projevy a rozhovory nejvyšších politických činitelů ČR jako reprezentantů vybraných ústředních orgánů, konkrétně vlády ČR prostřednictvím premiéra, ministerstva průmyslu a obchodu ČR zastoupeného ministrem průmyslu a obchodu a ministerstva zahraničních věcí ČR v podobě ministra zahraničních věcí. Abychom se vyhnuli přílišnému zaměření na jednotlivé členy vlády, zahrnuli jsme do zkoumaného vzorku také rozhovory velvyslance ČR pro energetickou bezpečnost a vystoupení prezidenta ČR.⁵ Výběr vzorku těchto představitelů byl autory založen na předpokladu přítomnosti tématu vnější dimenze energetické bezpečnosti v jejich vystoupeních. Při vyhledávání projevů a rozhovorů jsme

⁵ Do vzorku vystoupení nejvyšších vládních představitelů ČR nebyl záměrně zahrnut místopředseda vlády pro evropské záležitosti, resp. ministr pro evropské záležitosti, neboť tento úřad byl zřízen až začátkem roku 2007, tedy v období druhé Topolánkovy vlády.

vybrali takové, v nichž se vyskytovala klíčová slova „bezpečnost“, „závislost“, „krize“ či „vnější vztahy“ ve spojení „energetika“ nebo „energetický/á/é“.

Tímto způsobem bylo celkově shromážděno a analyzováno 36 projevů (p) a 81 rozhovorů (r) vybraných politických představitelů ČR rozdělených následovně: 15 projevů a 5 rozhovorů Mirka Topolánka; 6 projevů Jana Fischera; 3 projevy a 30 rozhovorů Martina Římana; 8 rozhovorů Vladimíra Tošovského; 2 projevy a 1 rozhovor Alexandra Vondry; 7 rozhovorů Karla Schwarzenberga; 6 rozhovorů Jana Kohouta; 19 rozhovorů Václava Bartušky a 10 projevů a 5 rozhovorů Václava Klause. Všechny projevy a rozhovory jsme získali z oficiálních stránek vybraných ministerstev, prezidenta ČR a webových stránek ODS nebo z internetových stránek českých deníků či televizních a rozhlasových společností. Rozdělení projevů a rozhovorů podle autorů a doby jejich zveřejnění zachycuje tabulka č. 2.

Tabulka č. 2: Počet projevů a rozhovorů vybraných politických představitelů ČR v letech 2006-2010

Přehled vybraných politických představitelů České republiky		2006		2007		2008		2009		2010	
		p	r	p	r	p	r	p	r	p	r
předseda vlády	M. Topolánek	4	0	1	1	3	2	7	2	-	-
	J. Fischer	-	-	-	-	-	-	5	0	1	0
MPO	M. Říman	0	1	0	8	0	7	3	14	-	-
	V. Tošovský	-	-	-	-	-	-	0	7	0	1
MZV	A. Vondra	2	1	-	-	-	-	-	-	-	-
	K. Schwarzenberg	-	-	0	2	0	3	0	2	-	-
	J. Kohout	-	-	-	-	-	-	0	5	0	1
velysl. pro en. bez.	V. Bartuška	0	1	0	1	0	2	0	12	0	3
prezident	V. Klaus	3	1	3	1	0	2	3	1	1	0
Celkem projevů a rozhovorů podle roku		9	4	4	13	3	16	18	43	2	5

Zdroj: sestaveno autory

V projevech a rozhovorech českého předsedy vlády Mirka Topolánka se otázka energetické bezpečnosti a její jednotlivá témata, tj. bezpečnost, závislost, krize a vnější vztahy, objevila velmi

často. Energetickou bezpečnost chápe Topolánek jako „dostatek laciných, bezpečných a stabilních dodávek energie“, která „má naprosto zásadní vliv na životní úroveň a (...) základní komfort občanů“ a měla by hrát zásadní roli „při diskuzi o budoucnosti EU“ (Topolánek 2006; 2008), „protože nedostatek energie by okamžitě a dlouhodobě zničil nejen evropské hospodářství, ale i naši svobodu a bezpečí“ (Topolánek 2009). Energetická bezpečnost je zásadní také z hlediska „zlepšení stability vnitřního trhu EU a sousedních zemí i z hlediska strategické role, kterou energie bude hrát při dosahování dalších politických cílů“ (Topolánek 2008).

Hlavní výzvou energetické bezpečnosti EU je jednak dovozní závislost, protože „závislost Evropské unie a zemí mimo EU na importech je fatální (...)“ (Topolánek 2009a; 2008), ale také možnost přerušení energetických dodávek do EU v důsledku krize, která „trvala pouhé tři týdny. Přesto měla drastický dopad na ekonomiku řady evropských zemí a tvrdě postihla jejich obyvatele“ (Topolánek 2009; 2006a). Problémem je i neexistence jednotné energetické politiky, neboť „Sólový postup některých vlád v této oblasti podkopává samotné základy evropské spolupráce“ (Topolánek 2009). V případě energetické bezpečnosti ČR vidí Topolánek vážnou hrozbu v relativně blízkém „vyčerpávání z hlediska ČR, těch ruských ropných zdrojů a s ohledem na nárůst poptávky v Číně, Indii a jinde, lze počítat s tím, že ropy bude málo a import bude vysoce nákladný“, stejně u zemního plynu „problémem bude (...) stále více odběratelů, znovu Čína, Indie atd.“ (Topolánek 2006a).

Pro energetickou bezpečnost ČR „je proto prioritou hledání alternativních zdrojů paliv“ a „udržovat úroveň spotřeby zemního plynu na dosavadní úrovni a hledat jeho alternativní zdroje, např. Alžír, (...)“ (tamtéž). Podobně na úrovni EU patří k nejčastěji zmiňovaným opatřením zejména diverzifikace zdrojů a transportních tras surovin, kdy především projekt Jižního koridoru a s ním spojený plynovod Nabucco je považován za strategickou stavbu, proto „EU mu dává plnou politickou podporu!“ (Topolánek 2009).

Za další efektivní nástroj posílení energetické bezpečnosti byla označena energetická politika EU v „principech společného vyjednávání, společného tlaku, společného řešení projektu (...)“ (Topolánek 2009a). Společný postoj by pak měla EU použít při vyjednávání s „producenty zemí z oblastí kaspického regionu a Střední Asie“ (Topolánek 2009). V neposlední řadě byl opakovaně zdůrazněn význam jaderné energetiky nejen pro ČR, ale i EU, protože „Bez jádra se totiž v příštích desetiletích neobejdeme (...) K tomuto závěru mě vedou tři

skutečnosti (...) Za druhé nutnost snížit závislost na dovozu energetických surovin (...) Za třetí klimaticko-energetický balíček EU“ (Topolánek 2008a).⁶

Naopak pro premiéra úřednické vlády Jana Fischera nebyla otázka vnější energetické bezpečnosti příliš zásadním tématem. Určitou výjimku tvořila vystoupení, ve kterých Fischer hodnotil průběh českého předsednictví v Radě EU a další postup vlády při jeho plnění, např.: „(...) musíme se soustředit na hledání a přijímání krátko-, středně- a dlouhodobých opatření k posílení naší energetické bezpečnosti“ (Fischer 2009), ale také jeho závěry, kdy vyzdvihl celkový význam předsednictví ČR, v jehož průběhu se „Evropa začala velmi vážně zabývat opatřeními, které vytvářely [sic] pevný systém evropské energetické bezpečnosti“ (Fischer 2009a).

Podobně jako u premiéra Topolánka, i v případě ministra průmyslu a obchodu, kterým byl dvakrát po sobě Martin Říman,⁷ nalezneme v jeho vystoupeních všechna výše zmíněná témata energetické bezpečnosti. Otázka energetické bezpečnosti byla velmi často spojována s ropou a schopností ČR zajistit si stabilní a dostatečné dodávky ropy v případě jejich výpadku, jak k tomu došlo například v lednu 2007 nebo v červenci 2008. Podstatné pro Římana je především to, že „My máme velké zásoby ropy ve státních hmotných rezervách na více než 3 měsíce. A co máme hlavně, máme ropovod z Ingolstadtu(...)“, který „je schopen plně převzít zásobování ČR za ropovod Družba. Ropovod Ingolstadt má celkově vyšší kapacitu, než má ropovod Družba“ (Říman 2007).

Plynovou bezpečnost Evropské unie včetně ČR a schopnost EU aktivně jednat prověřila plynová krize mezi Ruskem a Ukrajinou z počátku ledna 2009. Tento spor podstatným způsobem ovlivnil fungování některých evropských států, protože „S takto dramaticky sníženými dodávkami, v některých případech až na nulu, nelze vydržet dlouho bez toho, že se přijmou nouzová opatření“ (Říman 2009). Česká republika zvládla lednovou krizi, především díky dostatečným zásobníkům se zemním plynem a alternativním dodávkám zemního plynu z Norska, bez vážnějších následků a omezení, což jasně potvrdil Martin Říman s tím, že „I kdyby rusko-ukrajinský spor trval déle, nehrozí, že bychom začali mrznout“ (tamtéž).

Důsledkem krize byla u některých politických představitelů ČR částečná ztráta důvěry v Rusko a Ukrajinu coby spolehlivých partnerů. Na začátku roku 2007 Martin Říman prohlásil: „celkově si myslím, že nebezpečí Ruska dokument trošku přeceňuje (...) Závislost na

⁶ Klimaticko-energetický balíček byl schválen Evropským parlamentem a Radou v prosinci 2008. Ten převádí do legislativní podoby ambiciózní cíle pro rok 2020 – snížení emisí CO₂ o 20 % a zvýšení podílu obnovitelných zdrojů v celkovém energetickém mixu na 20 %. Dále k tomu srov. Kuchyňková 2010; Černocho, Zapletalová, Vlček 2010.

⁷ Martin Říman byl ministrem průmyslu a obchodu jak v první tak ve druhé Topolánkově vládě.

Rusku tedy není nijak fatální“ (Říman 2007). Během krize toto tvrzení poopravil v neprospěch Ruska a Ukrajiny, kdy „Jejich důvěra byla podkopána“ (Říman 2009a), proto „Pokud obě strany nedokážou spor vyřešit, pro unii [sic] to znamená jediné - zásadním způsobem urychlit práce na diverzifikaci dodávek odjinud“ (Říman 2009). Zatímco pro Topolánka byl diverzifikačním projektem číslo jedna plynovod Nabucco, podle Římana „je reálnější z hlediska časového jednoznačně Nord Stream. Nabucco je za prvé poměrně drahé, prochází složitou trasou přes Turecko, Balkán do Rakouska, a za druhé není úplně jasné, čím by bylo krmeno“ (Říman 2009b).

Vedle diverzifikačních projektů byl dalším tématem energetické bezpečnosti na evropské úrovni tzv. třetí liberalizační balíček⁸, který byl schválen během českého předsednictví. Požadavek EU na liberalizaci energetického trhu vnímal Martin Říman od počátku spíše jako problematickou otázku, protože „to, s čím přichází Evropská komise, lze jen obtížně považovat za liberalizaci, protože když někomu přikážete zákonem, jak má nakládat se svým majetkem, tak to těžko lze označit tímto pojmem“ (Říman 2007a). Stejně spornou otázkou byla pro Římana i debata o klimaticko-energetickém balíčku EU a jednom z jeho požadavků, mít do roku 2020 asi 20 % paliv z obnovitelných zdrojů, kterého je možné dosáhnout jen tehdy, když „do toho čísla dvaceti procent bude zahrnuta i jaderná energetika. To je podle mě jediná možnost, kdy by to číslo mohlo být bráno jako závazné a bylo by reálně splnitelné“ (Říman 2008; 2008a).

Posílení úlohy jaderné energie v energetickém mixu, diverzifikace zdrojů a především udržení současné dovozní závislosti by měly podle Vladimíra Tošovského, ministra průmyslu a obchodu úřednické vlády, představovat jedny z hlavních opatření k posílení energetické bezpečnosti ČR. Právě problematika dovozní závislosti byla v rozhovorech Tošovského intenzivně diskutovaným tématem. Jednak v souvislosti s požadavkem na nezvyšování dovozu plynu k výstavbě nových plynových elektráren, protože „u plynového zdroje hrozí velké nebezpečí přerušování dodávek. Pokud by se opakovala letošní novoroční plynová krize, z našich zásobníků by takové velké plynové elektrárny vysály plyn velmi rychle“ (Tošovský 2009). Jednak ve smyslu snížení závislosti na plynu z Ruska, neboť „si uvědomujeme, že závislost na ruském plynu je už dnes velká a nebezpečná“, proto „chceme mít diverzifikované zdroje plynu, to znamená, že musíme posilovat přepravní cesty ve směru východ—západ i sever—jih“ (Tošovský 2009a).

Postupné zvyšování energetické bezpečnosti jak v rámci ČR, tak na úrovni EU bylo jedno z hlavních témat zmíněných v projevech a rozhovorech všech tří ministrů zahraničí ČR, tj.

⁸ Soubory legislativních norem vytvářejících právní podmínky a pro vznik liberálního trhu s energiemi na území Evropské unie. Dále k tomu srov. Kovačová 2011; Tichý 2011.

Alexandra Vondry,⁹ Karla Schwarzenberga¹⁰ a Jana Kohouta.¹¹ Zároveň všichni tři ministři zdůraznili nutnost snížit energetickou závislost na Rusku.

Podle Alexandra Vondry představuje závislost Evropské unie na energetických dodávkách a jakékoliv jejich přerušení „vážnější krizi než mnoho jiných standardních bezpečnostních hrozeb, kterými se desetiletí zabýváme“ (Vondra 2006). Zároveň tato prohlubující se závislost, především na ruské ropě a zemním plynu, způsobuje, že „Evropa může být kvůli tomu v budoucnosti vydíratelná“ (Vondra 2006). Východiska z této situace vidí Vondra tři: „Za prvé musíme zajistit sektorální diverzifikaci energetického mixu. Za druhé se musíme snažit zajistit maximální možnou geografickou diverzifikaci dodávek. A za třetí by stálo za to tlačit na Evropu, aby těsněji spolupracovala v energetice (...)“ (Vondra 2006; 2006a).

V souvislosti s procesem formování společné energetické politiky a úlohou EU v oblasti energetické bezpečnosti označil Karel Schwarzenberg za nežádoucí stav, když „kompetence jsou předány Evropské unii, za co bere důležitou oblast energetické politiky, ještě není v působnosti Evropské unie, nýbrž je to v národní kompetenci“ (Schwarzenberg 2008). Podle Schwarzenberga to spíše než politické byly ekonomické důvody, které vedly Rusko k přerušení dodávek ropy do ČR v polovině roku 2008: „Já tentokrát nevěřím, že je to kvůli radaru. Je pro mě dosti věrohodné, že jde o zisk. A musím bohužel uznat, že Turecko je důležitější trh než ČR“, nicméně „v dobách Svazu, když to byl státní monopol, to bylo spolehlivější“ (Schwarzenberg 2008a).

Potřebu snížení energetické závislosti na Rusku a budování nových alternativních projektů především na přepravu plynu „ve smyslu posilování bezpečnosti a suverenity ČR“ zdůraznil také Jan Kohout, protože „situace s plynem bude dlouhodobě mnohem komplikovanější, ta závislost na Rusku tu bude dlouhodobější“, proto „Ta základní mantra, kterou máme, je diverzifikace samozřejmě zdrojů energetických i těch přepravních cest“(...), ale také „dlouhodobá perspektiva je v terminále toho kapalného plynu“ (Kohout 2009; 2009a). Zároveň pro Kohouta představuje důležitý krok k posílení energetické bezpečnosti ČR přijetí Lisabonské smlouvy, protože „je tam energetická solidarita, čili záležitost energetiky už není výlučně jenom jaksi, a problémů v energetice, záležitostí jedné země, čili ostatní jsou povinovány v zásadě pomoci těm ostatním zemím, které jsou v problémech“ (Kohout 2009a).

Při ministerstvu zahraničních věcí ČR byla během roku 2006 zřízena pozice velvyslance ČR pro energetickou bezpečnost, kterou od počátku její existence zastává Václav Bartuška. Ze

⁹ Alexandr Vondra byl ministrem zahraničí v první vládě Mirka Topolánka.

¹⁰ Karel Schwarzenberg byl ministrem zahraničí ve druhé vládě Mirka Topolánka.

¹¹ Jan Kohout byl ministrem zahraničí v úřednické vládě Jana Fischera.

vzorku rozhovorů, které jsme analyzovali, vyplývá poměrně skeptický postoj Václava Bartušky vůči Rusku. Tento negativní postoj se projevuje v percepci Ruska coby nestabilního dodavatele energetických surovin, kdy Rusko „nebude mít dost plynu třeba za deset let. Protože jeho domácí spotřeba výrazně roste a prostě ho nebude mít dost“ (Bartuška 2008). Stejně tak se objevily pochybnosti nad schopností Ruska dostát závazkům v dodávkách ropy především v důsledku jeho pronikání na východní energetické trhy, neboť „pro Rusy je Družba dneska už marginální ropovod. V okamžiku, kdy dokončí dva velké ropovody, východosibiřský a pacifický, tak jim bude chybět zhruba 90 milionů tun ropy ročně. (...) A logicky Družba bude jedna z prvních rour, která bude na ráně“ (Bartuška 2009; 2009a).

Zároveň je Rusko vnímáno jako nedůvěryhodný dodavatel, který využívá energetické zdroje jako politický nástroj, „jímž jsme vydíratelní“ (Bartuška 2008). Příkladem ruského užívání ropy a plynu jako nástroje prosazování politického vlivu byly předchozí energetické krize, které se „mohou kdykoliv opakovat“, protože „vztah mezi Ruskem a Ukrajinou je dlouhodobě nestabilní“ (Bartuška 2009a). Podle Bartušky jsou tyto spory občas motivovány snahou Ruska a Ukrajiny získat z EU další peníze, proto: „pokud nás budou chtít vydírat, (...) tak vždycky uslyší ne“, protože, „v zásadě nevidíme důvod, aby Evropa platila nějaké výpalné, ... , my platíme řádně a včas za plyn, který máme dostat, Rusko, splň své závazky (Bartuška 2008a; 2009b; 2010). Na druhou stranu, „jsem pevně přesvědčen o tom, že v ruském zájmu není žádná dlouhodobá krize, protože plyn je základní příjem Ruského státu“ (Bartuška 2009c).

Konkrétní odpovědí na tyto konflikty by mělo být nalezení způsobu, „jak nahradit ruský plyn v případě dalších výpadků“ (Bartuška 2009d). Mezi hlavní doporučení, která mají zmírnit dopady případného přerušení energetických dodávek, bylo ve většině rozhovorů uvedeno jednak „propojení národních sítí a plynovodů mezi jednotlivými státy, budování rezerv“ (Bartuška 2009a; 2010), ale především diverzifikace jako nástroj zvýšení energetické bezpečnosti a snížení jednostranné závislosti EU, kdy „základní pravidlo energetiky zní: diverzifikovat dodavatele, diverzifikovat přepravní cesty“ (Bartuška 2009e).

Pro Bartušku je důležitým diverzifikačním projektem EU například plynovod Nabucco, který ovšem není vnímán jako zcela neproblematický. Na jednu stranu by měl plynovod Nabucco přispět ke zvýšení energetické bezpečnosti tím, že bude do EU přivádět také neruský plyn a zároveň jeho trasa bude obcházet problematickou tranzitní zemi Ukrajinu. Na druhou stranu existuje řada překážek, které brání jeho realizaci, přičemž „Základní problémy Nabucca jsou 2 - najít zdroj, trvalý zdroj plynu pro něj (...)“ (Bartuška 2009f; 2008). Potenciálními dodavateli plynu pro plynovod Nabucco mají být především státy kaspického regionu, Egypt, Irák, ale také

„pokud se chceme bavit o nějaké diverzifikaci od Ruska (...) tak Írán je prostě pro Evropu klíčový dodavatel zemního plynu“ (Bartuška 2009b).

Naproti tomu jako sporný vidí Václav Bartuška konkurenční ruský projekt plynovodu South Stream, jehož plánovaná trasa je téměř totožná s trasou plynovodu Nabucco. V tomto ohledu se Václav Bartuška vyjádřil zcela jasně, neboť si myslí, že „South Stream je zatím stále z ruské strany spíš blaf. Je to snaha (...) trošku tu Evropu poškádlit“ (Bartuška 2010). Soupeření mezi oběma plynovody považuje Bartuška za neopodstatněné, neboť „v tuto chvíli není nutné mít oboje, (...)“ (Tamtéž), ale „Já doufám, že nakonec vyhraje“ (Bartuška 2009f). Stejně problematicky, především ve vztahu k energetické bezpečnosti ČR, byl vnímán i druhý ruský projekt Nord Stream, protože „umožní v případě další velké krize, bude-li už postavený, Rusku zásobovat plynem přímo Německo, Francii, tedy hlavní trhy“ (Bartuška 2010).

Kromě diverzifikace přepravních tras a dodavatelů ropy a plynu je podle Václava Bartušky důležité mít také „dodavatele všech dalších jaderných bloků odjinud než z Ruska. (...) A u nás máme 6 reaktorů sovětských, potažmo ruských, 4 v Dukovanech, 2 v Temelíně. Bereme ruské jaderné palivo a já si myslím, že pokud budeme stavět další reaktory, neměly by být z Ruska“ (Bartuška 2009; 2009g; 2010).

Souvislost mezi stabilními dodávkami energetických surovin do Evropy i do ČR, které „jsou nesmírně významnou věcí a musíme dělat maximum pro to, aby plynule pokračovaly“, na straně jedné a Ruskou federací na straně druhé najdeme také ve vystoupeních českého prezidenta Václava Klause (Klaus 2009). Na rozdíl od výše zmíněných politických představitelů, vnímá Klaus spíše pozitivně Rusko, kdy „Vaše země je dlouhodobě naším nejvýznamnějším dodavatelem ropy a plynu a máme zájem na tom, aby dosavadní stabilní a spolehlivé vztahy v této oblasti existovaly i v budoucnu“ (Klaus 2006). Proto prioritou ČR ve vztahu k Rusku je mj. rozvoj „(...) partnerství v dodávkách surovin, především energetických (...)“ (Klaus 2007) a „Věřím, že se nám podaří dát tomuto partnerství dlouhodobý smluvní rámec“ (Klaus 2006).

Zároveň oproti předchozím vyjádřením jednotlivých vládních představitelů odmítl Václav Klaus příliš zjednodušeně hodnotit spor mezi Moskvou a Kyjevem o dodávkách plynu v roce 2006: „Nepovažuji to za výlučný příklad pokusu o politické či imperiální vydírání Ukrajiny ze strany Ruska. (...) Já to ale spíše považuji za klasické chování dominantní firmy na trhu, která si diktuje své podmínky (...)“ (Klaus 2006a). Problém energetické debaty EU vůči Rusku pak spočívá především v tom, že neřeší podstatu, ale řeší se, „kdo je více či méně proruský či antiruský – s dovětkem, že antiruskost je politicky korektní (...)“ (Klaus 2009). Přitom je třeba si

uvědomit, že „Zájmy energií produkujících a energií spotřebovávajících zemí jsou principiálně odlišné a nemůže tomu být jinak. Rusko je zemí prvního typu, většina evropských zemí jsou zeměmi typu druhého“ (Klaus 2009). Tento „rozpor zájmů je tedy přirozený“ a projevuje se například u tzv. energetické charty, která „podle názoru Ruska je výhodnější pro země energií spotřebovávající“ než pro Rusko jako zemi energií vyvážející (Klaus 2009).

Další spornou otázkou v debatě o energetické bezpečnosti EU je podle Klause až přílišné zaměření se na tzv. zelenou energii, protože „Pokud budou Evropu ovládat zelené lobby, pak budeme i nadále velmi snadno manipulovatelní jakýmkoli dominantním dodavatelem plynu“ a Rusko, „pokud vím, navíc plánuje stavbu plynovodu na východ, do Číny a Japonska, a to by mu dodalo další ekonomickou sílu a snížilo by to jeho zájem o dodávky do Evropy“ (Klaus 2006a). Stejně tak je problematická debata EU o energetické politice, kdy „fakticky se zabýváme pouze externí částí naší energetické politiky, nikoliv její interní částí“, (...) ale „rozumnou externí politiku nelze mít bez rozumné interní politiky“ a tu není možné mít, „aniž bychom zmínili otázku uhlí a jaderné energetiky“ (Klaus 2006b).

Jaderná energie a neruský plyn pak pro Václava Klause představují hlavní „energetickou alternativu ruského plynu pro Evropu“ (Klaus 2006a), proto „v tomto ohledu jsem přesvědčen, že výstavbě novějších atomových elektráren v Evropě musíme říci ‚ano‘“ (Klaus 2008). Stejně tak se Klaus vyjádřil v jednom ze svých rozhovorů pro německou tiskovou agenturu dpa: „Jaderná energie je daleko lepší než téměř všechny ostatní energie. Atomovou energii potřebujeme, to je zcela jasné a víra ve zcela jiné zdroje energie je iracionální. Nové větrné mlýny jsou podle mě tragické (...) A nejsou řešením“ (Klaus 2007a).

Na úrovni vnějších energetických vztahů podpořil Václav Klaus energetickou spolupráci ČR v rámci Visegrádské čtyřky: „Měli bychom si také jasně říci, že bychom si neměli vzájemně podrážet nohy při jednání (...) s Ruskem o strategických surovinách“ (Klaus 2006c). Z konkrétních zemí pak zmínil například Polsko, protože máme obdobné potřeby „(...) diversifikovat energetické zdroje (...)“ (Klaus 2010), ale také Turecko, které má zásadní strategický význam pro Evropu „pro hledání cest k diversifikaci zdrojů energetických surovin“ (Klaus 2009a).

2. Vnější dimenze energetické bezpečnosti a národní zájem ČR

Představy o vnější energetické bezpečnosti a politice jsou v České republice formovány především na základě zkušeností plynových a ropných krizí posledních let, které stály u zrodu

debat o problematice energetické bezpečnosti, a to nikoli pouze na úrovni národního státu, ale celé Evropské unie. Vnější energetické vztahy jsou pouze dílčím tématem celé debaty, avšak vzhledem k objemu dovozů energetických surovin ze zemí mimo Evropskou unii tématem důležitým. V rámci debaty o posílení energetické bezpečnosti a nutnosti přijetí konkrétních politických kroků můžeme identifikovat tři okruhy témat.

Na evropské úrovni velice silné téma obnovitelné energetiky a klimatických změn je v české debatě stále spíše vedlejší záležitostí, což se projevilo i v průběhu českého předsednictví v Radě EU, kdy z celé trojky (Francie, ČR, Švédsko) právě Česká republika věnovala tomuto tématu, zvláště ve srovnání se Švédskem, málo pozornosti. Potenciál České republiky formovat tuto politiku na evropské úrovni je velmi nízký (Hynek, Strátecký 2010a: 97).

Druhým evropským tématem, které se objevilo v české diskuzi o energetické bezpečnosti, je liberalizace trhu s energiemi v Evropské unii. Přestože se jedná o jeden z hlavních cílů evropské energetické politiky, který ukotvuje vzájemné propojení vnitřního energetického trhu jako nutnou podmínkou k zajištění bezpečných a udržitelných dodávek energie, implementace druhého a třetího liberalizačního balíčku členskými státy se stále nedaří.

Třetím okruhem témat jsou vnější energetické vztahy s dodavatelskými a tranzitními zeměmi. Toto téma, na evropské úrovni spojené především se snahou o diverzifikaci tranzitních koridorů a otázkami zahraničněpolitického směřování, můžeme v českém kontextu označit za jedno z dominantních témat debaty o energetické bezpečnosti. Důraz, jaký je kladen na potřebu diverzifikace přepravních tras a zdrojů, která je vnímána jako jedno z hlavních opatření ke snížení energetické závislosti na Rusku, je možno v ČR dokumentovat jednak na průběhu českého předsednictví v Radě EU, kde se problematice vnějších vztahů dostalo velké pozornosti, ale také na vystoupeních nejvyšších politických činitelů ČR, ve kterých byla nutnost vybudování alternativních plynovodů a ropovodů opakovaně zdůrazněna.

K posouzení míry reflexe tématu energetické bezpečnosti a její vnější dimenze s preferencemi České republiky nám posloužil koncept národního zájmu, který představuje jeden z klíčových pojmů teorie mezinárodních vztahů i analýzy zahraniční politiky. V českém prostředí se národním zájmem, jeho konstitucí a legitimitou v českém kontextu zabývá jednak výborná studie Oldřicha Krpce *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika* (Krpec 2009), ale také Petr Kratochvíl, jehož model a definiční znaky národního zájmu využíváme i v tomto článku (Kratochvíl 2009: 14-17; Kratochvíl 2010: 26-30).

„Podle Kratochvíla nelze na národní zájem pohlížet jako na esenciálně strategickou kategorii, jež je i není substantivně naplněna. Kratochvíl má ambici národní zájem konceptuálně

přeuspořádat a učinit jej znovu užitečným nástrojem, respektive znovu propojit teoretický a praktický diskurz o národním zájmu“ (Hynek, Střítecký 2010: 22). Konkrétně zakládá svou konceptualizaci na přesvědčení, že z hlediska definování národního zájmu je klíčová jeho legitimita, která je výsledkem naplnění tří procedurálních kritérií: 1) *relevance*, 2) *konsenzu*, a 3) *vnější přijatelnosti* (Kratochvíl 2009: 14-17; Kratochvíl 2010: 26-30).¹²

2.1. Relevance

Kriterium relevance národního zájmu se podle Kratochvíla zakládá na předpokladu, podle něhož je národním/veřejným zájmem politika, která „(a) zásadním způsobem ovlivňuje (vnější nebo vnitřní) fungování společenství, nebo (b) podstatně proměňuje jeho základní charakteristiky, nebo (c) mu díky ní vznikají důležitá nová práva povinnosti. Nemůže jím tedy být politika, která je pro dané společenství okrajová. Z toho vyplývá, že takovým zájmem obvykle není víc než několik málo cílů a strategií k nim vedoucím současně. Relevanci tématu lze ověřit například přítomností v programových dokumentech ústředních orgánů společenství nebo zmínkami o něm v projevech jeho nejvyšších představitelů“ (Kratochvíl 2010: 26).

Kriterium relevance bude této části článku zkoumáno na základě předchozí analýzy programových prohlášení vlády, strategických dokumentů, rozhovorů a projevů nejvyšších politických představitelů ČR ve vymezeném období, které prokázaly přítomnost tématu energetické bezpečnosti a její vnější dimenze v české politické debatě. Je zřejmé, že téma vnějších energetických vztahů se postupně propracovalo z odborné debaty do obecného povědomí, a to především díky jeho medializaci v průběhu plynových sporů mezi Ukrajinou a Ruskem, ale také pozornosti, která mu byla věnována v průběhu českého předsednictví v Radě EU (Hynek, Střítecký 2010a: 98).

K zásadnímu vstupu tohoto tématu do zahraničněpolitického a bezpečnostního diskurzu dochází právě v tomto období. Tuto skutečnost můžeme dokumentovat nejen na obsahové analýze Státních energetických koncepcí z roku 2004 a 2010, které lze považovat především za strategické dokumenty vlády, ale zejména na růstu relevance tohoto tématu v rámci předvolebních témat voleb prvního řádu (volby do Sněmovny PČR). Hlavním aktérem politické debaty o energetických vztazích s dodavatelskými a tranzitními zeměmi byla ODS, jejíž chápání tématu se stalo dominantním v celé vládní koalici a díky předsednictví se uplatnilo i u vlády Jana

¹² Klíčové je přitom zjištění, zda je určitá politika oboustranně legitimní, tzn. že je a) výsledkem legitimizačního procesu v domácím prostředí, které vede ke konsenzuálnímu stanovisku v relevantní oblasti politiky, a že b) je tato politika přijatelná i pro vnější partnery daného politického společenství (Kratochvíl 2010: 29).

Fischera. Vládní prohlášení v uvedeném období explicitně hovoří o nutnosti udržení přijatelné dovozní závislosti a spolupráci na úrovni EU, ale také bilaterálních vztazích se zeměmi mimo Evropskou unii. Explicitně jsou zmíněny Rusko, Ukrajina, kaspický region.

Relevanci tématu dále dokazuje intenzita přítomnosti jednotlivých témat energetické bezpečnosti v projevech a rozhovorech českého předsedy vlády, ministra průmyslu a obchodu ČR, ministra zahraničních věcí ČR a velvyslance ČR pro energetickou bezpečnost. Každý z nich chápe energetickou bezpečnost jako zajištění stabilních a dostatečných dodávek energie, která je vitálním zájmem ČR a celé EU. Ve vztahu k energetické bezpečnosti ČR byla většinou negativně vnímána přílišná závislost na jednom dodavateli, především Rusku. Tato závislost se ještě více jako nepříjemná ukázala během několika předchozích energetických konfliktů, přestože Česká republika díky diverzifikačním projektům z poloviny 90. let zvládla všechny krize bez vážnějších problémů.

Premiér, vybraní ministři a velvyslanec ČR pro energetickou bezpečnost uvedli mezi efektivní opatření k zajištění energetické bezpečnosti ČR především posílení významu jaderné energie, další nezvyšování jednostranné dovozní závislosti a hledání alternativních zdrojů, např. země severní Afriky. V rámci Evropské unie pak byla nejčastěji zdůrazněna potřeba diverzifikace přepravních tras, zejména plynovod Nabucco a další projekty Jižního koridoru, propojení národních energetických sítí, či jednotný unijní postup ve vztahu k současným (Rusku), ale také potenciálním producentům zemím, především ze Střední Asie a kaspického regionu.

Otázku energetické bezpečnosti zmínil v řadě vystoupení a rozhovorů také český prezident. Václav Klaus ovšem Ruskou federaci nevnímá jako hrozbu energetické bezpečnosti. Naopak Rusko považuje za hlavního dodavatele ropy a zemního plynu nejen pro Českou republiku, ale i pro celou EU. S Ruskem je proto potřeba budovat dlouhodobé a stabilní partnerství založené na vzájemně výhodných vztazích.

Z výše uvedeného vyplývá, že vnější energetické vztahy můžeme označit za relevantní téma české debaty o energetické bezpečnosti a zahraničních vztazích. Téma se objevuje ve strategických (vládních) dokumentech posledních několika let a projevech nejvyšších vládních a politických představitelů ČR, ale zároveň bylo definováno jako jedno z klíčových priorit českého předsednictví v Radě EU.

2.2. Konsenzus

„Druhým kritériem je kritérium konsenzu. To stanoví, že společensky relevantní otázka, která se stala součástí veřejné deliberace, vskutku povede k takové proměně postojů deliberujících, že postupně vykrytalizuje politický konsenzus stran řešení této otázky. Při zkoumání, zda vznikl konsenzus či nikoliv, je třeba rozlišovat (a) cíle určité politiky, (b) obecné strategie, jejichž prostřednictvím tohoto cíle má být dosaženo, a (c) konkrétní taktické kroky. Cílem empirického výzkumu by potom mělo být prozkoumat, na jaké míře obecnosti ještě existuje všeobecná shoda a kde již konsenzus nalézt není možné“ (Kratochvíl 2010: 26-27).

Vyhodnocení kritéria konsenzu na základě analýzy vládních dokumentů a programových dokumentů parlamentních politických stran se do velké míry vztahuje na skutečnosti uvedené v případě relevance. Přestože tématu vnějších energetických vztahů nevěnovaly všechny politické strany stejnou pozornost, na srovnání programových dokumentů k volbám 2006 a 2010 je zřejmé, že alespoň k minimální reflexi došlo.

Otázka energetické bezpečnosti a její vnější dimenze byla relevantním tématem pro ODS, SZ a v omezené míře také pro KDU-ČSL, především ve vztahu k energetické závislosti na Ruské federaci, která je vnímána jako hrozba. Naproti tomu v prozkoumaných programových dokumentech ČSSD a KSČM nebyla otázka energetické bezpečnosti a její vnější dimenze zmíněna vůbec, nebo jen okrajově. Obě strany kladly důraz především na vnitřní dimenzi energetické bezpečnosti ČR.

Z politických stran to byla právě ODS, v jejíž většině programových dokumentů o bezpečnostní a zahraniční politice ČR se téma vnější dimenze energetické bezpečnosti objevilo nejčastěji a opakovaně. Zároveň skutečnost, že ODS byla v letech 2006-2009 největší stranou vládní koalice, měla ve svém důsledku podstatný vliv na českou politickou scénu, která v uvedeném období přijala myšlenkový proud ODS. Ten se vyznačuje atlantickým pojetím energetické bezpečnosti, které klade důraz na existenci „nepohodlné“ závislosti na Rusku a nutnosti jejího omezení prostřednictvím diverzifikace dovozu energetických surovin a hledání nových partnerů (Hynek, Skřítecký 2010a: 89). K dominantnímu postavení tohoto směru přispěl i souběh českého předsednictví s rusko-ukrajinskou plynovou krizí z počátku roku 2009. Témata energetické bezpečnosti, solidarity v energetických vztazích mezi členskými státy EU, vztahy s potenciálními dodavateli v jihovýchodním směru a možnosti realizace Jižního energetického koridoru se staly dominantním myšlenkovým rámcem pro uvažování o vnějších energetických vztazích ČR.

Všechny tyto myšlenky je možné naleznout nejen ve *Zprávě Pačesovy komise*, která měla být podkladem pro vypracování nové strategické energetické koncepce, ale jejíž závěry nakonec nebyly respektovány. Ale především i v aktualizované Státní energetické koncepci z roku 2010, která může sloužit jako kritérium konsenzu nad vnější energetickou bezpečností.

Pokud existují paralelní názory na danou problematiku, lze je označit za vedlejší až marginální. Zároveň v současné době alternativní myšlenkový proud na politické scéně, vymezené relevantními politickými stranami, neexistuje, či není dostatečně medializován. Proto, pomíneme-li rozdíly jednotlivých politických stran v prioritách energetické politiky a zajišťování energetické bezpečnosti ČR, je možné hovořit o „tichém konsenzu“ v oblasti vnější dimenze energetické bezpečnosti.

2.3. Vnější přijatelnost

„Předchozí dvě kritéria, tj. relevance a konsensus, jsou základními kritérii pro posouzení domácí legitimacy určité politiky. K nim je ovšem třeba připojit ještě třetí kritérium národního zájmu. Tímto kritériem je kritérium vnější přijatelnosti, které domácí legitimitu propojuje s její vnější analogií“ (Kratochvíl 2010: 28-29). Klíčovou referenční skupinou pro kritérium vnější přijatelnosti jsou přirozeně členské země Evropské unie (Hynek, Strátecký 2010: 25).

Jak bylo již jednou řečeno, třemi dominantními tématy energetické politiky na evropské úrovni jsou boj proti změnám klimatu, podpora konkurenceschopnosti-liberalizace a zabezpečení dodávek. Tyto principy jsou ukotveny ve sdělení *Energetická politika pro Evropu*. V oblasti vnějších energetických vztahů jsou v dokumentech Evropské komise zmíněny především regiony Maghrebu, Mashreku a kaspického regionu/Střední Asie jako prioritní oblasti rozvoje vnějších energetických vztahů s cílem diverzifikace dodávek energií, především zemního plynu. Dalším, neméně důležitým cílem je potom prohloubení energetického dialogu s Ruskem (European Commission 2007). Energetika je obsažena rovněž v Evropské politice sousedství, i když v tomto případě je pouze jedním z témat. V této oblasti je jednou z prioritních oblastí postsovětský prostor v rámci tzv. Východního partnerství, které zahrnuje i Ukrajinu a Ázerbájdžán jako významné tranzitní a zdrojové země (Kuchyňková 2010).

Český příspěvek k vnější energetické politice EU nabyt na významu především v době předsednictví v Radě EU. Vedle dialogu s Ruskem a řešení plynové krize byla prioritním tématem českého předsednictví diverzifikace přepravních tras. V této oblasti byl 8. května 2009 úspěšně realizován pražský summit k Jižnímu koridoru Nové hedvábné stezky, který podtrhl strategický

význam producentských a tranzitních zemí s významem pro tento strategický projekt. Během summitu byla podepsána společná deklarace mezi EU a Ázerbájdžánem, Gruzíí, Tureckem a Egyptem, která se měla stát základem pro další intenzivní spolupráci mezi EU a státy daného regionu.¹³ Již v době švédského předsednictví následovalo v Ankaře slavnostní podepsání multilaterální dohody o realizaci projektu plynovodu Nabucco mezi zúčastněnými státy (Turecko, Bulharsko, Rumunsko, Maďarsko a Rakousko), ke kterému se však nepřipojila hlavní plánovaná producentská země – Ázerbájdžán.

Na zahrnutí problematiky diverzifikace z důvodu vysoké importní závislosti na ruské ropě a zemním plynu, která nachází širokou podporu především mezi novými členskými státy a je v souladu s dokumenty Evropské komise, je možné dokumentovat soulad mezi českou představou o vnější energetické politice a její evropskou dimenzí. V rámci české debaty je jako prioritní považován východní diverzifikační směr s cílem prosadit význam a realizaci Jižního koridoru na úkor konkurenčních projektů Ruské federace.

Na úrovni multilaterálních vztahů se rovněž objevuje snaha o posílení vztahů se zdrojovými i tranzitními zeměmi a rozšíření energetického *acquis* za hranice EU, s čímž počítá například Smlouva o Energetickém společenství či Iniciativa z Baku. ČR úspěšně podporuje projekt Východního partnerství v rámci Evropské politiky sousedství. Přínosem českého předsednictví v tomto směru bylo konání zahajovacího summitu Východního partnerství v Praze.

Česká debata a směřování vnější energetické politiky tedy zapadá do prioritních oblastí EU, avšak je nutno podotknout, že v rámci Unie fungují paralelní projekty, jak v otázkách možných diverzifikačních směrů, tak v otázkách Evropské politiky sousedství, například středomořský energetický koridor či Unie pro Středomoří. Českou pozici je tedy možno chápat jako dominantní směr v rámci Evropské unie, přesto lze naplnění cílů české vnější energetické politiky, především ve vztahu k úspěšnému rozvoji energetické dimenze Východního partnerství a realizaci Jižního energetického koridoru, považovat za projekt, jehož úspěšná realizace zůstává nejistá.

Řada těchto projektů včetně výstavby nových evropských produktovodů je bez zapojení dalších zemí Evropské unie velmi těžko uskutečnitelná. Proces formování vnější dimenze energetické politiky EU nezůstává proto bez odezvy u členských států, z nichž některé nejsou příliš ochotny se vzdát svojí suverenity v oblasti energetiky. V současné době tak není možno hovořit o jednotné energetické politice EU, ale spíše o 27 národních energetických politikách a

¹³ S projektem Jižního koridoru vyjádřily souhlas také středoasijské republiky Kazachstán, Turkmenistán a Uzbekistán, jež byly do deklarace též jmenovitě zařazeny, nicméně memorandum jako takové odmítly podepsat (Hynek, Střítecký 2010a: 100).

paralelní snaze o vytvoření zastřešující evropské politiky nejen v kontextu fungování vnitřního trhu s energiemi, ale také vnějších vztahů s klíčovými dodavateli.

Závěr

Tento článek si kladl za cíl analyzovat českou politickou debatu o vnější dimenzi energetické bezpečnosti a v jejím kontextu posoudit slučitelnost, nebo naopak neslučitelnost tématu vnější energetické bezpečnosti s národními preferencemi ČR. Článek byl rozdělen do dvou částí.

V první části jsme pomocí tematické a obsahové analýzy v českém diskurzu identifikovali přítomnost otázky energetické bezpečnosti a kritéria její vnější dimenze, kterými jsou: 1) bezpečnost ve vztahu k zajištění energetických potřeb státu, tj. České republiky, ale i celé EU, 2) závislost ve vztahu k dovozu energetických surovin, kterou je potřeba snížit jak na úrovni ČR, tak v rámci Evropské unie, 3) krize ve vztahu k nedostatku energetických surovin, jenž představuje hlavní hrozbu energetické bezpečnosti Evropské unie včetně ČR a 4) vnější vztahy ve smyslu spolupráce s dodavateli energetických surovin, které mají posílit diverzifikaci přepravních tras a zdrojů. Dalšími evropskými tématy české debaty o energetické bezpečnosti, byť v omezené míře, byla jednak liberalizace energetického trhu, jednak celoevropská diskuze o klimaticko-energetickém balíčku.

Intenzita diskurzu o vnější dimenzi energetické bezpečnosti v českém prostředí byla ve zkoumaném časovém období 2006 až 2010 ovlivněna zejména: 1) několika ropnými a plynovými krizemi, 2) průběhem českého předsednictví v Radě EU v první polovině roku 2009, kdy energetika byla jedním ze tří klíčových témat a 3) řadou legislativních a politických opatření ze strany EU k zajištění energetické bezpečnosti členských států. Česká politická debata o energetické bezpečnosti a její vnější dimenzi vykazovala v daném období silný atlantický charakter, jehož hlavním myšlenkovým nositelem je ODS.

Ve druhé části tohoto článku jsme napojili předchozí analýzu českého diskurzu o energetické bezpečnosti na procedurální kritéria národního zájmu s cílem zjistit, je-li možné vnější dimenzi energetické bezpečnosti považovat za národní zájem České republiky. Autoři pak došli k závěru, že otázka vnější dimenze energetické bezpečnosti je bezesporu relevantní, vykazuje specifické znaky konsenzu a z pohledu EU ji lze považovat za přijatelnou. Vnější dimenzi energetické bezpečnosti pak lze v intencích tohoto článku považovat za český národní zájem.

Literatura/ Bibliography

Uvedené elektronické zdroje ověřeny ke dni 01. 04. 2012.

- Balzacq, T. (2005): The Three Faces of Securitization: Political Agency, Audience and Context, *European Journal of International Relations*, roč. 11, č. 2, s. 171-201
- Bartuška, V. (2008): Václav Bartuška - velvyslanec České republiky pro energetickou bezpečnost, *Český rozhlas 1 Radiožurnál*, 13. března 2008, on-line text (http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publicistika/_zprava/434047).
- Bartuška, V. (2008a): Václav Bartuška, velvyslanec pro energetickou bezpečnost, *Český rozhlas 1 Radiožurnál*, 23. prosince 2008, on-line text (http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/publicistika/_zprava/529767).
- Bartuška, V. (2009): Pozvání přijal velvyslanec ČR pro otázky energetické bezpečnosti Václav Bartuška, *ČRo 6*, 29.10.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/pozvani_prijal_velvyslanec_cr_pro_otazky.html).
- Bartuška, V. (2009a): Energetická bezpečnost Evropy - fikce či reálný cíl, *ČRo Rádio Česko* 2.7.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/energeticka_bepecnost_evropy_fikce_ci.html).
- Bartuška, V. (2009b): Jsme vydíratelní ještě tak 10 let, *Hospodářské noviny*, 16.1.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/bartuska_jsme_vydiratelni_jeste_tak_10.html).
- Bartuška, V. (2009c): Václav Bartuška, velvyslanec pro energetickou bezpečnost České republiky, *Český rozhlas 1 Radiožurnál*, 14. července 2009, on-line text (http://www.rozhlas.cz/radiozurnal/dvacetminut/_zprava/605925).
- Bartuška, V. (2009d): Plynová krize znovu nastane, o tom nepochybuji, *Lidové noviny*, 25.3.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/rozhodne_se_nesmime_nechat_porad_vydirat.html).
- Bartuška, V. (2009e): Rusové nám vlastně dělají dobrou službu, *Hospodářské noviny*, 6.11.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/rusove_nam_vlastne_delaji_dobrou_sluzbu.html).
- Bartuška, V. (2009f): Plynovod Nabucco, *ČT 24*, 13.7.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/plynovod_nabucco.html).

- Bartuška, V. (2009g): Dostavba Temelína, *ČT 24*, 8.11.2009, pořad: Otázky Václava Moravce II., on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/dostavba_temelina.html).
- Bartuška, V. (2010): Energetická nezávislost na Rusku, *ČRo Rádio Česko*, 14.1.2010, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/z_medii/energeticka_nezavislost_na_rusku.html).
- Burchill, S. (et al.) (2009): *Theories of International Relations*, 4th Edition, New York, Palgrave Macmillan.
- Buzan, B. – Waeaver, O. – de Wilde, J. (2005): *Bezpečnost – Nový rámec pro analýzu*, Brno, Barrister & Principal.
- Černoch, F. - Zapletalová, V. - Vlček, T. (2010): Energetická politika ČR v rozhodování politických stran: agregace a artikulace zájmů z hlediska jejich intenzity a konzistence, *Středoevropské politické studie*, roč. XII, č. 4, on-line text (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=421>).
- ČSSD (2006): *Volební program ČSSD: Jistoty a prosperita*, on-line text (http://www.volby-2006.cz/pdf/volebni_program_CSSD.pdf).
- ČSSD (2010): *Program změny a naděje: Lepší budoucnost pro obyčejné lidi*, on-line text (http://www.cssd.cz/soubory/ke-stazeni/volebni_program_velky.pdf).
- European Commission (2000): *Green paper - Towards a European strategy for the security of energy supply*, COM(2000) 769 final, on-line text (http://ec.europa.eu/energy/green-paper-energy-supply/doc/green_paper_energy_supply_en.pdf).
- European Commission. (2006): *Green Paper: A European Strategy for Sustainable, Competitive and Secure Energy*, COM(2006) 105 final, on-line text (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2006:0105:FIN:EN:PDF>).
- European Commission (2007): *Communication from the Commission to the European Council and the European Parliament. An Energy Policy for Europe*, COM(2007) 1 final, on-line text (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2007:0001:FIN:EN:PDF>).
- Fairclough, N. (1992): *Discourse and Social Change*, Cambridge, Polity Press.
- Fischer, J. (2009): *Projev Jana Fischera na Konferenci výborů pro evropské záležitosti parlamentů EU*, 11. 5. 2009, on-line text (<http://www.vlada.cz/cz/clenovevlady/premier/vyznamne-projevy/projev-jana-fischera-na-konferenci-vyboru-pro-evropske-zalezitosti-parlamentu-eu-57367/>).

- Fischer, J. (2009a): *Tisková konference k závěru českého předsednictví*, 29.6.2009, on-line text (<http://www.vlada.cz/cz/media-centrum/tiskove-konference/tiskova-konferencek-zaveru-ceskeho-predsednictvi--29-6-2009-59860/>).
- Haghighi, S. (2007): *Energy Security: The External Legal Relations of the European Union with Major Oil- and Gas-Supplying Countries*, Oxford, Hart Publishing.
- Hynek, N.-Strítěcký, V. (2010): Český diskurz o protiraketové obraně a národní zájem, *Mezinárodní vztahy*, roč. 45, č. 1, s. 5-32.
- Hynek, N.-Strítěcký, V. (2010a): Energetická bezpečnost podle českých atlantistů, in: Drulák, P. – Strítěcký, V. (eds.): *Hledání českých zájmů. Mezinárodní bezpečnost*, Praha, Ústav mezinárodních vztahů.
- KDU-ČSL (2006): *Volební program Volby 2006: Klidná síla*, on-line text (www.kducl.cz/.../Volby/2006/...volby/.../program_preambule_pdf.pdf.aspx).
- KDU-ČSL (2010): *Volební program 2010-2014: To lepší v nás*, on-line text (http://www.kdu.cz/Kdu/media/Kdu/Volby/KDU_program.pdf).
- Klaus, V. (2006): *Projev prezidenta republiky Václava Klause na státní večeři s prezidentem Ruské federace Vladimírem V. Putinem*, 1. 3. 2006, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/2034>).
- Klaus, V. (2006a): *Rozhovor prezidenta republiky Václava Klause pro deník Kommersant*, 28. 2. 2006, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/100>).
- Klaus, V. (2006b): *Teze vystoupení prezidenta Václava Klause na summitu EU v Lahti 20. 10. 2006 o energetické politice*, 20. 10. 2006, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/1171>).
- Klaus, V. (2006c): *Teze k Úvodnímu vystoupení na lánském summitu V4*, 15. 9. 2006, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/2448>).
- Klaus, V. (2007): *Projev prezidenta republiky při státní návštěvě Ruské federace*, 27. 4. 2007, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/1444>).
- Klaus, V. (2007a): *Česká verze interview pro dpa nad vydáním německého překladu knihy „Modrá nikoli zelená planeta“*, 12. 11. 2007, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/1365>).
- Klaus, V. (2008): *Interview prezidenta republiky pro rakouský deník Kronen Zeitung*, 20.8. 2008, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/1517>).
- Klaus, V. (2009): *Odpovědi prezidenta republiky pro ruský deník Kommersant*, 23. 7. 2009, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/1611>).
- Klaus, V. (2009a): *Projev prezidenta republiky na státní večeři u příležitosti návštěvy prezidenta Turecka*, 29. 4. 2009, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/2047>).

- Klaus, V. (2010): *Projev prezidenta republiky na státní večeři u příležitosti návštěvy polského prezidenta*, 21. 1. 2010, on-line text (<http://www.klaus.cz/clanky/2498>).
- Kohout, J (2009): Být teď ministrem je jako jízda na horské dráze, *E15*, 18.5.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministra_kohouta_2009/x2009_05_18_byt_ted_ministrem_je_jako_jizda_na_horske_draze.html).
- Kohout, J (2009a): *Rozhovor redaktorů Jany Šmídové a Petra Holuba s ministrem Janem Kohoutem v Českém rozhlasu 6*, 17.12.2009, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministra_kohouta_2009/x2009_12_17_rozhovor_s_ministrem_za_hranici.html).
- Kovačovská, L. (2011): Liberalizace vnitřního trhu s elektřinou a zemním plynem jako prostředek zajištění energetické bezpečnosti EU, *Současná Evropa*, roč. XVII, č. 1, s. 57-91.
- Kratochvíl, P. (2009): Návrat k normativitě: Národní zájem jako teoretická kategorie, *Politologický časopis*, roč. XVI, č. 1, s. 3-20.
- Kratochvíl, P. (2010): Národní zájem a jeho legitimita, in: Drulák, P. – Střítecký, V. (eds.). *Hledání českých zájmů. Mezinárodní bezpečnost*, Praha, Ústav mezinárodních vztahů.
- Kratochvíl, P. – Drulák, P. (2009, eds): *Encyklopedie mezinárodních vztahů*, Praha, Portál.
- Krippendorff, K. (2004): *Content Analysis. An Introduction to Its Methodology*, London, Sage.
- Krpec, O. (2009): *Národní zájmy v moderní demokracii – Česká republika*, Brno, Mezinárodní politologický ústav.
- KSČM (2006): *Volební program Komunistické strany Čech a Moravy na období 2006 – 2010*, on-line text (www.blisty.cz/kfoto/volby2006/kscm_prog_pro-uv.doc).
- KSČM (2010): *Volební program KSČM pro volby do Poslanecké sněmovny PČR 2010*, on-line text (<http://kscmpraha11.webz.cz/Volebn%C3%AD%20program%20KSCM.pdf>).
- Kuchyňková, P. (2009): Rusko v české zahraniční politice, in: Kořan, M. a kol. *Česká zahraniční politika v roce 2009*, Praha, Ústav mezinárodních vztahů.
- Kuchyňková, P. (2010): *Vývoj vztahů Ruské federace a Evropské unie v kontextu problematiky energetické bezpečnosti*, disertační práce, Brno, MU, nepublikováno.
- McDonald, M. (2008): Securitization and the Construction of Security, *European Journal of International Relations*, roč. 14, č. 4, s. 563-587.
- Milliken, J. L. (1999): The Study of Discourse in International Relations: A Critique of Research Methods, *European Journal of International Relations*, roč. 5, č. 2, s. 225-254.

- Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (2004): *Státní energetická koncepce České republiky* (schválená usnesením vlády České republiky č. 211 ze dne 10. března 2004), on-line text (<http://download.mpo.cz/get/26650/45632/552381/priloha003.doc>>).
- Ministerstvo průmyslu a obchodu ČR (2010a): *Aktualizace Státní energetické koncepce České republiky – únor 2010*, on-line text (<http://download.mpo.cz/get/26650/45632/552383/priloha001.pdf>>).
- ODS (2006). *Volební program 2006: Společně pro lepší život*, on-line text (http://www.ods.cz/docs/programy/program_2006.pdf).
- ODS (2010): *Podrobný volební program: Řešení, která pomáhají*, on-line text (<http://www.ods.cz/docs/programy/volebni-program2010.pdf>).
- ODS (2010a): *Vize 2020*, on-line text (<http://www.vize2020.cz/>).
- ODS (2010b): *Česká republika v Evropě a ve světě: sborník příspěvků*, on-line text (<http://vize2020.cz/docs/sbornik-cr-evropa-svet.pdf>).
- Pačes, V. (2008): *Zpráva nezávislé odborné komise pro posouzení energetických potřeb České republiky v dlouhodobém časovém horizontu*, verze k oponentuře, září 2008, on-line text (<http://www.vlada.cz/assets/cs/rvk/NOK/aktuality/Pracovni-verze-k-oponenture.pdf>).
- Phillips, N.-Hardy, C. (2002): *Discourse Analysis: Investigating Processes of Social Construction*, London, Sage Publication.
- Říman, M. (2007): *Televizní noviny TV Nova*, 08.01.2007, on-line text (<http://www.zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=4508>).
- Říman, M. (2007a): *Otázka dne*, *Radiožurnál*, 08.03.2007, on-line text (<http://www.zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=4740>).
- Říman, M. (2008): *Dvacet minut Radiožurnálu*, *Radiožurnál*, 20.02.2008, on-line text (<http://www.zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=6268>).
- Říman, M. (2008a): *Je čas naskočit do vlaku renezance jádra*, *E15*, 21.04.2008, on-line text (<http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=6584>).
- Říman, M. (2009): *J sme obětí politického střetu Ukrajiny s Ruskem*, *iHNed.cz*, 06.01.2009, on-line text (<http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=8834>).
- Říman, M. (2009a): *Schůzka Ruska a Ukrajiny je přelom*, *Lidové noviny*, 17.01.2009, on-line text (<http://zpravy.ods.cz/prispevek.php?ID=8931>).

- Říman, M. (2009b): Je třeba urychlit nové projekty, *E15*, 28.1.2009, on-line text (<http://www.mpo.cz/dokument55119.html>).
- Schwarzenberg, K. (2008): *Rozhovor redaktora Martina Veselovského s ministrem Schwarzenbergem v České rozhlasu 1 – Radiožurnálu*, 11.2.2008, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministra_schwarzenberga_1/rozhovor_s_ministrem_karlem.html).
- Schwarzenberg, K. (2008a): Je těžké říci někomu „vypadni“, *Týden*, 28.7.2008, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministra_schwarzenberga_1/je_tezke_rici_nekomu_vypadni.html).
- Sovacool, B., K. (2011, ed.): *The Routledge Handbook of Energy Security*, London and New York, Routledge Taylor & Francis Group.
- SZ (2006): *Volební program: Kvalita života*, on-line text (<http://strana.zeleni.cz/271/clanek/volebni-program-strany-zelenych-kvalita-zivota/>).
- SZ (2010): *Volební program Strany zelených pro volby do Poslanecké sněmovny 2010*, on-line text (<http://www.zeleni.cz/underwood/download/files/sz-volebni-program-2010.pdf>).
- Tichý, L. (2011): Liberalizace energetického trhu v EU a pozice České republiky, *Současná Evropa*, roč. XVII, č. 2, s. 137-158.
- Topolánek, M. (2006): *Projev premiéra Mirka Topolánka na setkání s velvyslanci v ČR dne 13. září 2006*, on-line text (<http://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/-projev-premieramirka-topolanka-na-setkani-s-velvyslanci-v-cr-dne-13--zari-2006-18979/>).
- Topolánek, M. (2006a): *Projev předsedy vlády ČR Mirka Topolánka na konferenci Prague Energy Forum*, 23. 10. 2006, on-line text (<http://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/projev-predsedy-vlady-crmirka-topolanka-na-konferenci-prague-energy-forum-2006-v-budove-radiasvobodna-evropa-v-pondeli-23--10--2006-19698/>).
- Topolánek, M. (2008): *Projev premiéra Mirka Topolánka na summitu Evropské rady v Bruselu* 11. 12. 2008, on-line text (<http://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/projevpremieramirka-topolanka-na-summitu-evropske-rady-v-bruselu-11--12--2008-46963/>).
- Topolánek, M. (2008a): *Projev premiéra Mirka Topolánka na Evropském jaderném fóru v Bratislavě*, 3. 11. 2008, on-line text (<http://www.vlada.cz/cz/za-premierem-a-vladou/projevpremieramirka-topolanka-na-evropskem-jadernem-foru-v-bratislave-3--11--2008-44644/>).

- Topolánek, M. (2009): *Projev Mirka Topolánka na summitu Nabucco*, 27.1. 2009, on-line text (<http://www.eu2009.cz/cz/news-and-documents/speeches-interviews/projevmirka-topolanka-na-summitu-nabucco-7777/>).
- Topolánek, M. (2009a): *Projev předsedy vlády Mirka Topolánka na 9. energetickém kongresu ČR*, 10. 3. 2009, on-line text (<http://www.vlada.cz/cz/clenove-vlady/premier/vyznamneprojevy/projev-predsedy-vlady-mirka-topolanka-na-9-energetickemkongresu-cr;-10-3-2009-54619/>).
- Tošovský, V. (2009): *Až pořádný black-out otevře lidem oči*, *EURO*, 2.11.2009, on-line text (<http://www.mpo.cz/dokument65975.html>).
- Tošovský, V. (2009a): *Jednou to uhlí bude potřeba vytěžit*, *Hospodářské noviny*, 15.10.2009, on-line text (<http://www.mpo.cz/dokument65388.html>).
- Vláda ČR (2006): *Programové prohlášení vlády*, on-line text (<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolaneck-1/Programove-prohlaseni-vlady.pdf>).
- Vláda ČR (2007): *Programové prohlášení vlády*, on-line text (<http://www.vlada.cz/scripts/detail.php?id=20780>).
- Vláda ČR (2007a): *Trojkoaliční smlouva ODS-KDU-ČSL-SZ*, on-line text (<http://www.vlada.cz/assets/clenove-vlady/historie-minulych-vlad/prehled-vlad-cr/1993-2007-cr/mirek-topolaneck-2/3Ksmlouva.pdf>).
- Vláda ČR (2009): *Pracovní program českého předsednictví: Evropa bez bariér*, on-line text (http://www.euroskop.cz/gallery/38/11622-pracovni_program_ceskeho_predsednictvi_evropa_bez_barier.pdf).
- Vláda ČR (2009a): *Programové prohlášení vlády ČR 2009*, on-line text (<http://www.vlada.cz/assets/jednani-vlady/programove-prohlaseni/PVV-cerven-2009.pdf>).
- Vondra, A. (2006): *Biomasa spasí zemědělce*, *Euro*, 20. 11. 2006, on-line text (<http://www.alexandrondra.cz/?item=biomasa-spasizemedelce&category=aktuality>).
- Vondra, A. (2006a): *Záznam rozhovoru redaktora Martina Veselovského s ministrem Vondrou v ČRo 1 – Radiožurnálu*, 30. 10. 2006, on-line text (http://www.mzv.cz/jnp/cz/o_ministerstvu/archivy/clanky_a_projevy_ministra_vondry_2006/rozhovor_s_alexandrem_vondrou.html).
- Wodak, R.-Meyer, M., J. (eds.). (2001): *Methods of Critical Discourse Analysis*, London, Sage.
- Yergin, D. (2006): *Ensuring Energy Security*, *Foreign Affairs*, Vol. LXXXV, No. 2, pp. 70-82.